



Bitig Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 2024 / 1: 27-54.

## Ankara İli Ağızlarındaki Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları

Hakan AKCA\*

**Öz:** Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili inceleme konularından biri de alıntı kelimelerdir. Bilindiği gibi alıntı kelimeler, verici dilden alıcı dile sözlü ve yazılı yollarla geçerler. Sözlü yollarla geçen alıntı kelimeler fonetik değişikliğe uğrar, ses ve anlamca alıcı dile uygun hâle getirilirler. Ölçünlü dilde olduğu gibi Türkiye Türkçesi ağızlarında da özellikle Arapça ve Farsça başta olmak üzere komşu dillerden alınmış pek çok kelime bulunmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarında alıntı kelimelerin incelenmesi, bu kelimelerde verici dile göre hangi değişikliklerin meydana geldiğini tespit etmek bakımından önem taşımaktadır. Bu makalenin konusu, Ankara ili ağızlarında yer alan alıntı kelimelerin fonolojik süreçler bakımından incelenmesidir. Çalışma kapsamında öncelikle Ankara ili ağızlarında kullanılan alıntı kelimeler tespit edilmiş, ardından bu kelimeler ses olayları bakımından detaylı bir şekilde incelenmiştir. Alıntı kelimelerle ilgili veriler, Ankara İli Ağızları, Ankara Örneğinde Ağızların Belirlenmesi adlı eserlerden ve Ankara'nın Bala, Beypazarı, Evren ve Kızılcahamam ağızları üzerine yapılmış olan lisansüstü tezlerden elde edilmiştir. Makalenin amacı, Ankara ağızlarında alıntı kelimelerin nasıl kullanıldığını ortaya koymak, yöre ağızındaki alıntı kelimeleri ses olayları bakımından incelemek ve bunlarda aslı biçimlerine göre meydana gelen ses değişikliklerini tespit etmektir.

**Anahtar Kelimeler:** Türkiye Türkçesi Ağızları, Ankara İli Ağızları, Alıntı Kelimeler, Ses Bilgisi, Ses Olayları

### *Phonological Processes Observed in Loanwords in the Dialects of Ankara*

**Abstract:** One of the key topics of research on the dialects of Turkish spoken in Turkey is the study of loanwords. As is well-known, loanwords are transferred from the source language to the recipient language through oral or written means. Loanwords transmitted orally undergo phonetic changes and are adapted to the phonetic and semantic systems of the recipient language. Similar to the standard language, the dialects of Turkish spoken in Turkey also contain numerous loanwords, especially from neighboring languages, primarily Arabic and Persian. The study of loanwords in Turkey Turkish dialects is significant in determining the phonetic changes that occur compared to the source language. The focus of

---

\* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara (Türkiye). E-posta: hakan.akca@hbv.edu.tr / ORCID ID: 00 00-0002-2524-1463.

*this article is the analysis of phonological processes in loanwords found in the dialects spoken in Ankara. In this study, loanwords used in Ankara dialects were first identified, and then these words were analyzed in detail in terms of sound changes. The data regarding loanwords were obtained from the works titled Ankara İli Ağızları, Ankara Örneğinde Ağızların Belgelemesi, as well as from graduate theses on the dialects of Bala, Beypazarı, Evren, and Kızılcahamam districts of Ankara. The aim of the article is to reveal how loanwords are used in the dialects of Ankara, to examine these loanwords in terms of phonological processes, and to identify the phonetic changes that occur in comparison to their original forms.*

**Keywords:** *Dialects of Turkish Spoken in Turkey, Dialects of Ankara, Loanwords, Phonetics, Phonological Processes*

## Giriş

Diller arası etkileşim, tarih boyunca toplumların kültürel, ticari ve politik ilişkileri sonucu ortaya çıkan doğal bir süreçtir. Bu etkileşimler, dillerin birbirinden kelimeler almasına ve böylece kelime hazinelerinin zenginleşmesine yol açar. Ticaret yolları, savaşlar, göçler ve kültürel değişim süreçleri, dillerin birbirleriyle ilişki kurmalarını ve kelime alışverişinde bulunmalarını sağlamıştır. Bu süreç, diller arası etkileşimde, kültürler arası iletişimde ve dilin evriminde önemli bir rol oynar.

Dünyadan kopuk yaşayan birkaç kabile dili hariç, yeryüzünde bütün dillerin başka dillerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Diller çeşitli yollarla birbirleriyle ilişki içindedir. Aynı coğrafyada iç içe yaşamak, aynı coğrafyada sınır komşusu olmak, ticaret yapmak, aynı dine mensup olmak, teknoloji yoluyla ilişki kurmak, spor, sanat dalları ve doğal afetler yoluyla ilişki kurmak diller arasındaki en yaygın temas yollarından bazılarıdır. Bu ilişkiler sonucunda bir dilin başka dillerden kelime alması veya o dillere kelime vermesi doğaldır (Demirci, 2017: 359-360).

Bir dile başka bir dilden girmiş ve o dilde benimsenmiş olan kelimelere *alıntı kelime* (loan word) denir (Korkmaz, 2017: 70). Alıntı kelime karşılığında *ödünc sözcük* (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011: 199), *aktarma* (Vardar, 2002:15), *ödüncleme* (Eker, 2005: 411), *alıntılama* (Yılmaz, 2014: 4), *kopyalama* (Johanson, 2007: 28-30; Demir, Aslan Demir, Yılmaz ve Erdem, 2018: 16) vb. terimler de kullanılmaktadır. Karaağaç *alıntı kelime* ile *ödünc kelimeyi* ayırmış, ödünc kelimeyi “kişi, sosyal grup ve meslek dilleri arasında veya aynı dil ailesi içinde görülen alıntı türü” şeklinde tanımlamış, aynı dil ailesi, akraba diller, aynı dilin lehçe ve şiveleri arasındaki alıntıları ödünc kelime saymıştır (2009: 141). Eker (2005: 411), *ödüncleme* teriminin “sonunda sözcüğü geri verme” anlamını taşıdığı için alıntı kavramını tam manasıyla yansıtmadığını belirtmiş ve *alınma sözcük* terimini kullanmıştır. Bu çalışmada yaygınlaşmış terim olan *alıntı kelime* terimi tercih edilmiştir.

Alıntılar, bir dilin ses sisteminin ve anlam örgüsünün değişmesinde önemli rol oynar. Dilcilikte alıntı kelimelerin ses ve anlam bilgisi konusu, formülleştirilmesi zor, hatta bazen imkânsız olan konulardan biridir. Çünkü alıntılar, değişik yer ve zamanlarda değişik kişiler ve sosyal gruplar tarafından yapılmakta ve yeni şekiller, alındıkları yeni ortamlara uygun hâle getirilmekte, alıcı dilin ses yapısına ve anlam örgüsüne uyarlanmaktadır (Karaağaç, 2009: 132).

Alıntı kelimeler, verici dilden alıcı bir dile sözlü ve yazılı yollarla geçerler. Sözlü yollarla geçen alıntı kelimeler fonetik değişikliğe uğrar, ses ve anlamca alıcı dile

uygun hâle getirilirler. Hatta halk etimolojisi yoluyla alıcı dile mal edilmeye çalışılırlar. Yazı yoluyla dile giren alıntı kelimelerin fonetik olarak kendilerini sözlü yola göre daha fazla korudukları görülmektedir (Geniş bilgi için bk. Karaağaç, 2009: 137-146).

Alıntı kelimelerin bir bölümü komşuluk, alışveriş, insan ilişkileri vb. sebeplerle konuşma dili aracılığıyla alınır. Türkiye Türkçesi ağızlarının alıntı kelimeler bakımından incelenmesi, ağızların bu kelimeleri kendi dil yapısına nasıl uyarladığını ve ne gibi değişiklikler yaptığını belirlemek açısından önemlidir. Son yıllarda Türkiye Türkçesi ağızlarında alıntı kelimelerde meydana gelen ses olaylarının ele alındığı çeşitli çalışmalar yapılmıştır (bk. Eren, 1960; İpek, 1997, İpek, 2009; Küçük, 2013; Ay, 2017; Ay, 2018; Tosun, 2018; Yayla, 2020; Güven, 2023).

Bu makalenin konusu, Ankara ili ağızlarında yer alan alıntı kelimelerin ses olayları bakımından incelenmesidir. Makaledeki alıntı kelimeler, *Ankara İli Ağızları* (Akca, 2012), *Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi* (Demir, 2013), *Bala İlçesi Ağzı* (Kaya, 2004), *Ankara Evren İlçesi Ağzı* (Balyemez, 2004), *Ankara Beypazarı İlçesi Ağzı* (Yıldırım, 2007) ve *Ankara – Kızılcahamam Ağzı (İnceleme – Metinler – Sözlük)* (Ünbulduk, 2023) adlı çalışmalardan elde edilmiştir. Makalede, (I/4-93), (II/80-83), (III/110-24) şeklinde Roma rakamlarıyla başlayan referans numaralı örnekler *Ankara İli Ağızları* adlı kitptan alınmıştır. Ankara ili ağızları üzerine yapılan diğer çalışmalardan alınan örneklerde ise ilgili kaynak parantez içinde gösterilmiştir. Çalışmanın amacı, Ankara ağızlarında alıntı kelimelerin nasıl kullanıldığını ortaya koymak, yöre ağızındaki alıntı kelimeleri ses olayları bakımından incelemek ve bunlarda aslı biçimlerine göre meydana gelen ses değişikliklerini tespit etmektir. Çalışmada art zamanlı dil bilgisi yöntemi kullanılmış, zaman zaman Ankara ağızları ile ölçünlü dil, alıntı kelimelerdeki fonetik değişimler bakımından karşılaştırılmıştır.

Bilindiği gibi, alıntı kelimelerin Türkiye Türkçesi ağızlarına hangi dilden ve ne zaman girdiğini kesin olarak tespit etmek zordur. Ağızlardaki bazı alıntı kelimelerin konuşma dili yoluyla alınması, bu kelimelerin kaynak dilin ölçünlü diline göre farklı biçimde telaffuz edilmesine yol açmış olabilir. Bu sebeple Ankara ağızlarındaki alıntı kelimelerin kökenleri konusunda *Türkçe Sözlük* (TDK, 2011) esas alınmıştır. Çalışmada alıntı kelimelerin asli biçimleri de yazılmıştır. Arapça ve Farsça alıntı kelimelerin yazımında *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Devellioğlu, 2008) esas alınmıştır. Alıntı kelimelerdeki ses olayları, *Ünlülerle İlgili Ses Olayları* ve *Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları* olmak üzere iki ana başlıkta ele alınmıştır.

## 1. Ünlülerle İlgili Ses Olayları

### 1.1. Ünlü Değişmeleri

#### 1.1.1. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

##### e > a Değişmesi

Arapça alıntı kelimelerdeki üstünlü ses (◌e) ve Farsça alıntı kelimelerdeki /e/ ünlüsü ilerleyici veya gerileyici benzeşme sebebiyle kalınlaşarak /a/ ünlüsüne dönüşür.

*tāta* (I/4-93) “tahta” (< Far. تحتہ), *barabar* (I/42-3) “beraber” (< Far. برابر), *aşğıya* (I/55-76) “eşkiya” (< Ar. اشقياء), *hızımata* (II/63-15) < hizmet (< Ar. خدمت), *zaval* (II/80-83) “zeval” (< Ar. زوال), *bāça* (II/98-39) “bahçe” (< Far. باغچه), *zatan* (II/99-72) “zaten” (< Ar. ذلتاً), *habar* (III/110-24) “haber” (< Ar. خبر), *ataş* (III/100-126)

“ateş” (< Far. آتش, *zaman* (III/109-37) “zaman” (< Ar. زمان), *vafāt* “vefat”(49/72) (< Ar. وفات) (Balyemez, 2004: 26).

### **i > í / ı değişmesi**

Bazı kelimelerde ünlü benzeşmesi sebebiyle i > í / ı değişmesi olmuştur.

*gaylí* (I/8-40) “gayrı, artık” (< Ar. غیری), *yāni* (I/18-26) “yani” (< Ar. یعنی), *tāğīb* (I/52-132) “takip” (< Ar. تعقیب), *kevgír* (III/106-4) “kevgir” (< Far. کفگیر), *fısdan* “fıstan” (28/3) (< Rum. fıstan) (Yıldırım, 2007: 20).

### **ü > ú Değişmesi**

*gúnahkar* (II/71-34) “günahkar” (< Far. گناهكار), *kúlhanbey* (II/71-14) “kúlhanbeyi” (< Far. كلخان).

### **ü > u Değişmesi**

*otobus* (II/82-5) “otobüs” (< Fr. autobus).

### **1.1.2. Kalın Ünlülerin İncelmesi**

#### **a > á Değişmesi**

Farsça alıntı kelimelerdeki /a/ ünlüsü ile Arapça alıntı kelimelerdeki üstünlü ayın sesi bazen yarı incelererek / á / ünlüsüne dönüşür.

*ábdes* (I/1-52) “abdest” (< Far. ابدست), *fevğaláde* (I/32-70) “fevkalade” (< Ar. فوق العاده), *ásger* (II/57-56) “asker” (< Ar. عسكر).

#### **a > e Değişmesi**

Arapça alıntı kelimelerdeki üstünlü ses ile Farsça ve bazı Batı kökenli kelimelerdeki /a/ sesi genellikle incelererek /e/ sesine dönüşür. Örneklerin çoğunda incelleme olayı ilerleyici ve gerileyici ünlü benzeşmeleri sebebiyle gerçekleşir.

*temam* (I/4-13) “tamam” (< Ar. تمام), *ezen* (I/8-57) “ezan” (< Ar. اذان), *zerdali* (I/22-116) “zerdali” (< Far. زردالو), *mezer* (I/27-27) “mezar” (< Ar. مزار), *ameliyet* (I/37-47) “ameliyat” (< Ar. عمليات), *nesāt* (I/53-64) “nasihat” (< Ar. نصیحت), *möbilye* (I/54-31) “mobilya” (< İt. mobilia), *zerhoş* (II/57-34) “sarhoş” (< Far. سرخوش), *hevle* (II/58-37) “helva” (< Ar. حلوا), *ePTes* (II/64-16) “abdest” (< Far. ابدست), *teze* (II/73-93) “taze”, *emme* (II/88-12) “ama” (< Ar. اما), *esger* (II/90-25) “asker” (< Ar. عسكر), *ecebā* (III/104-20) “acaba” (< Ar. عجباً), *dene* (III/105-25) “tane” (< Far. دانه), *ehlaksız* “ahlaksız” (III/109-33) (< Ar. اخلاق), *esger* “asker” (1/20) (< Ar. عسكر) (Balyemez, 2004: 25), kelem “kelam” (43/25) (< Ar. كلام) (Yıldırım, 2007: 23).

#### **ı > i Değişmesi**

*hatire* “hatıra” (4/112) (< Ar. خاطره) (Kaya, 2004: 26).

#### **ı > u Değişmesi**

*cuvata* “cıvata” (< İt. chiavarda) (Demir, 2013: 101).

#### **u > ü Değişmesi**

Arapça alıntı kelimelerde görülen bu incelleme olayında benzeşmenin de etkisi vardır.

*cümërtesi* (I/19-33) “cumartesi” (< Ar. cum‘a + T ertesi), *üsün* (I/22-134) ~ *üseyin* (I/52-119) “Hüseyin” (< hüseyin, Ar. حسين), *şūbe* (I/28-10) “şube” (< Ar. شعبه), *sūriye* (I/32-160) “suriye”, *zühür* (I/48-81) “zuhur” (< Ar. ظهور), *hüsüsü* (I/52-34) “hususî” (< Ar. خصوصى), *ürkiye* (II/73-63) “Rukiye”, *hürü* (II/85-3) “huri” (< Ar. حورى),

*hüdūd* (II/95-21) “hudut” (< Ar. حدود), *müit* “muhit” (< Ar. محيط) (Demir, 2013: 96), nümünüye “Numune’ye” (< Far. نمونه + T +ye) (Demir, 2013: 100), *lüzüm* “lüzum” (4/109) (< Ar. لزوم) (Kaya, 2004: 26), *hücum* “hücum” (40/61) (< Ar. هجوم) (Kaya, 2004: 26).

### u > ö Değişmesi

*söhbət* “sohbet” (5/14) (< Ar. صحبت) (Yıldırım, 2007: 20; Demir, 2013: 100).

### 1.1.3. Geniş Ünlülerin Daralması

#### e > è Değişmesi

Bazı alıntı kelimelerde /e/ sesi yarı daralarak kapalı e (è) sesine dönüşür.

*édrav* (I/1-65) “etraf” (< Ar. اتراف), *télévon* (I/1-67) “telefon” (< Fr. téléphone), *yetim* (I/22-42) “yetim” (< Ar. يتيم), *céhez* (II/57-19) “çeyiz” (< Ar. جهاز), *elmâslı* (II/57-24) “elmaslı” (< Ar. الماس), *kêtab* (II/62-59) “kitap” (< Ar. كتاب), *sêl* (II/86-24) “sel” (< Far. سيل), *pêrşembe* (III/104-36) “perşembe” (< Ar. پنجشنبه), *bêyit* (III/110-41) “beyit” (< Ar. بيت), *herkêş* (II/92-19) “herkes” (< Far. هر کس), *hêç* (II/99-85) “hiç” (< Far. هیچ), *talêbe* (II/61-13) “öğrenci, talebe” (< Ar. طلبه).

#### e > i Değişmesi

*imine* (I/20-1) “Emine” (< Ar. أمانة), *biyaz* (III/106-54) “beyaz” (< Ar. بياض), *hisâb* (I/22-118) “hesap” (< Ar. حساب), *şiy* (I/48-161) “şey” (< Ar. شيء), *zatin* (III/100-53) “zaten” (< Ar. ذاتاً), *keFin* “kefen” (< Ar. كفن) (Yıldırım, 2007: 25).

Sonu /e/ ile biten alıntı kelimelere /y/ ile başlayan bir ek geldiğinde kelime sonundaki /e/ ünlüsü daralarak /i/’ye döndürülür.

*ihâliye* (I/21-47) “ihaleye” (< Ar. احواله + T +ye), *hâniye* (I/34-13) “haneye” (< Far. خانه + T +ye), *cümüliye* (III/104-57) “cümleye” (< Ar. جمله + T +ye), *gıPlıye* (III/100-136) “kibleye” (< Ar. قبله + T +ye).

#### o > ö Değişmesi

Bazı alıntı kelimelerdeki /o/ ünlüsünün yarı daralarak /ò/’ya dönüştüğü görülür.

*televón* (I/25-32) “telefon” (< Fr. téléphone), *pòlis* (II/99-38) “polis” (< Fr. police), *salón* (II/99-110) “salon” (< Fr. salon), *sòba* (III/104-44) “soba” (< Mac. szoba).

#### o > u Değişmesi

Bu değişme ilk hecede görülmekle birlikte daha çok ikinci hecede gerçekleşir. Çünkü Türkçede ilk heceden sonraki hecelerde geniş yuvarlak ünlüler (o, ö) bulunmaz. Bu sebeple bazı alıntı kelimelerin ikinci hecesinde bulunan geniş yuvarlak ünlüler bu kural gereğince dar yuvarlak ünlülere dönüşürler.

*mazut* (I/11-14) “mazot” (< Rus. mazot), *susa* (I/26-5) “şose” (< Fr. chaussée), *doğdur* (I/38-23) “doktor” (< Fr. docteur), *teleFun* (I/42-36) “telefon” (< Fr. téléphone), *pulis* (II/94-156) “polis” (< Fr. police), *salun* (II/99-117) “salon” (< Fr. salon), *betun* (III/100-93) “beton” (< Fr. béton), *motur* (III/108-2) “motor” (< Fr. moteur), *direksun* (III/108-2) “direksiyon” (< Fr. directione).

### 1.1.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

#### i > a Değişmesi

*zahar* (II/83-11) “zahir” (< Ar. ظاهر).

**i > ê / e Değişmesi**

*kêtab* (II/62-59) “kitap” (< Ar. كتاب), *êhtiyar* (II/91-26) “ihtiyar” (< Ar. اختيار), *hêç* (II/99-85) “hiç” (Far. هیچ), *êhtiyar* “ihtiyar” (24/18) (Yıldırım, 2007: 25), *hedâyet* “hidayet” (< Ar. هدايت) (Yıldırım 2007: 25).

**u > o, ô, ó Değişmesi**

Arapça, Farsça ve Batı dillerinden alıntı bazı kelimelerdeki /u/ tam veya yarı genişleyerek /o, ô, ó/ ünlülerine dönüşür.

*dôvâ* (I/16-12) “dua” (< Ar. دعاء), *nüFôs* (I/39-3) “nüfus” (< Ar. نفوس), *gövvêt* (II/94-137) “kuvvet” (< Ar. قوت), *lókûs* (I/13-7) “lüks” (< Fr. lux), *hókûmet* (I/18-66) “hükümet” (< Ar. حكومت), *ómûr* (I/37-39) “ömür” (< Ar. عمر), *yonan* (I/22-11) “Yunan”, *nüFôs* (I/39-3) “nüfus” (< Ar. نفوس), *dovâ* (I/42-7) “dua” (< Ar. دعا), *post* “post” (< Far. پوست) (Demir, 2013: 111).

**ü > ö, ô, ó Değişmesi**

*tönel* (I/32-197) “tünel”, *söväri* (II/95-35) “süvari”, *höküm* (II/99-47) “hüküm” (< Ar. حكم).

**1.1.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması****a > â Değişmesi**

Arapça alıntı kelimelerdeki a ünlüsü nadiren yarı yuvarlak â ünlüsüne dönüşür.

*zâbâh* (I/22-112) “sabah” (< Ar. صباح), *dâvul* (II/99-92) “davul” (< Ar. طبل).

**a > ô, o Değişmesi**

*maydônoz* (II/84-13) “maydanoz” (< Rum. maydanoz), *yohut* (I/20-120) ~ *yôt* (I/55-43) “yahut” (< Far. يا خود).

**e > ê Değişmesi**

Arapça alıntı kelimelerdeki /e/ ünlüsü /v/ dudak sesinin tesiriyle bazen yarı yuvarlak ê sesine dönüşür.

*dêvleT* (I/25-35) “devlet” (< Ar. دولت), *êvku* (II/80-47) “evvelki” (< Ar. اول + T +ki)

**e > ö Değişmesi**

Arapça alıntı kelimelerde /e/ ünlüsü /b, m, v/ dudak seslerinin tesiriyle yuvarlaklaşarak /ö/ sesine dönüşür.

*nöbet* (I/2-19) ~ *löbet* (I/16-14) “nöbet” (< Ar. نوبت), *töbe* (I/28-19) “tövbe” (< Ar. توبه), *dövlet* (I/33-22) “devlet” (< Ar. دولت).

**e > ó Değişmesi**

*cómât* (III/110-75) “cemaat” (< Ar. جماعة).

**i > î Değişmesi:**

Arapça kökenli bir örnekte /p/ ünsüzünün tesiriyle bu değişme görülmüştür.

*mîPzer* (I/17-13) “mibzer, tohum ekme aleti” (< Ar. ميزر).

**i > ü Değişmesi**

Bu değişme ilerleyici ve gerileyici benzeşmeler sebebiyle gerçekleşmektedir.

*müvtü* (II/65-61) “müftü” (< Ar. مفتي), *hürü* (II/85-3) “huri” (< Ar. حوری), *müdü* (II/87-49) “müdür” (< Ar. مدير), *münübüs* (II/91-143) “minibüs” (< Fr. mini + İng. bus), *üniverstiye* “üniversiteye” (< Fr. université + T +ye) (Demir, 2013: 97).

### **i > u Değişmesi**

*duvân* (I/22-120) “divan” (< Ar. ديوان), *sumsar* “simsar” (25/8) (< Ar. سمسار) (Balyemez, 2004: 30).

### **1.1.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi**

#### **o > a Değişmesi**

*diplama* (III/100-50) “diploma” (< İt. diploma).

#### **o, ö > e Değişmesi**

*ötëbis* (I/18-53) “otobüs” (< Fr. autobus), *bohsër* (I/32-115) “boksör” (<Fr. boxeur).

#### **o > ı Değişmesi**

*solFaSıl* (I/1-36) < Solfasol (*yer adı*) (< Ar. ذو الفضل), *ramık* (II/76-24) “römork” (< Fr. remorque).

#### **u > i Değişmesi**

Ünlü benzeşmesi sebebiyle /u/ ünlüsü yarı düzleşerek /i/’ye dönüşmektedir.

*istanbıl* (I/2-11) “İstanbul”, *davıl* (III/101-48) “davul” (< Ar. طبل), *hamîr* (III/104-13) “hamur” (< Ar. حمير).

#### **u > ı Değişmesi**

Bazı alıntı kelimelerin genellikle ikinci, nadiren ilk hecesinde bulunan /u/ ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna dâhil olma ve benzeşme sebebiyle düzleşerek /ı/ olur.

*istanbil* (I/2-19) “İstanbul”, *davıl* (I/10-19) “davul” (< Ar. طبل), *ğarpız* (I/18-6) “karpuz” (< Far. خربوز), *armıt* (I/26-20) “armut” (< Far. امرود), *yılaf* (I/52-31) “yulaf” (< Rum. Yulaf), *misdafa* (I/53-4) “Mustafa” (< Ar. مصطفى), *vapır* (II/78-48) “vapur” (< Fr. vapeur), *ırım* (II/62-21) “Rum” (<Ar. روم), *mıkdar* (II/90-17) “muhtar” (< Ar. مختار).

#### **u > i Değişmesi**

*mālim* (II/75-40) “malum” (< Ar. معلوم).

#### **ü > i Değişmesi**

*tecribe* (I/28-21) “tecrübe” (< Ar. تجربه).

### **1.2. Ünlü Düşmesi**

Bazı alıntı kelimelerin açık orta hecelerindeki dar ünlüler düşebilir.

*hağğaT* (I/6-4) ~ *hakkat* (I/1-23) “hakikât” (< Ar. حقيقت), *dağğa* (I/9-13) “dakika” (< Ar. دقيقة), *tağğa* (II/92-19) “takke” (< Ar. طاقية), *ayle* (I/52-65) “aile” (< Ar. عائلة), *dayre* (II/94-12) “daire” (< Ar. دائرة), *bamyā* (< Ar. بامية) (Demir, 2013: 113).

### **1.3. Ünlü Türemesi**

#### **1.3.1. Kelime Başında Ünlü Türemesi**

Ankara ili ağızlarında kelime başında ünlü türemesi ön sesinde /l, r/ ünsüzleri bulunan alıntı kelimelerde sistemli biçimde görülür. Türeyen ünlü /l, r/ ünsüzleriyle

başlayan kelimedeki ünlü ve ünsüzlerin boğumlanma özelliklerine göre /ı, i, u, ü/ ünlülerinden biri olmak üzere daima dar ünlülüdür.

**i- Türemesi:** *iramazan* (I/45-61) “Ramazan” (< Ar. رمضان), *ırāmetlik* (I/50-3) “rahmetlik” (< Ar. رحمت + T+lik), *ırım* (II/62-21) “Rum” (< Ar. روم), *ırabbi yāsir* (II/85-46) “rabbi yessir (*dua adı*)” (< Ar. ربي يسر), *ırasla-* (II/88-10) “rastla-” (< Far. راست + T +la-), *ırahat* (II/73-29) ~ *ırāt* (II/90-48) “rahat” (< Ar. راحت), *ırahmath* (III/110-57) “rahmetli” (< Ar. رحمت + T +lı).

**i- Türemesi:** *ıreşber* (I/2-10) ~ *ıreşber* (I/25-1) ~ *ıleşber* (II/64-28) “reñçper” (< Far. رنچبر), *ısdob* (I/28-23) “stop” (< Fr. stop), *ılēn* (I/30-1) ~ *ılān* (III/106-27) “leğen” (< Far. لکن), *ılayıg* (II/80-52) “layık” (< Ar. لایق), *ıreçel* (II/87-3) “reçel” (< Far. رچال), *ılāzım* (II/95-20) “lazım” (< Ar. لازم), *ırezil* “rezil” (< Ar. رذیل) (Demir, 2013: 108).

**u- Türemesi:** *urusya* (I/22-94) “Rusya”, *urum* (II/83-12) “Rum” (< Ar. روم), *urus* (III/107-23) “Rus”.

**ü- Türemesi:** *ürkiye* (II/73-63) “Rukiye” (< Ar. رکیة), *ürüya* “rüya” (30/5) (< Ar. رؤیا) (Balyemez, 2004: 32).

### 1.3.2. Kelime İçinde Ünlü Türemesi

Türkçede kelime başında çift ünsüz bulunmaz, hece sonlarında ise belli ünsüz çiftleri bulunabilir. Bu kurallara uymayan alıntı kelimelerde söz konusu ünsüz çiftleri arasında genellikle /ı, i, u, ü/ olmak üzere dar ünlüler türer. Bu tür kelimelerde nadiren geniş ünlüler de türeyebilir.

**-e- Türemesi:** *şehir* (I/4-90) “şehir” (< Ar. شهر), *ferengi* (I/20-147) “frenği” (< Far. فرنگی), *fahreddin* (II/77-1) “Fahrettin” (*şahıs adı*) (< Ar. فخر الدين).

**-ı- Türemesi:** *ğıral* (I/7-8) “kral” (< Sırp. kral), *ırahdör* (I/18-28) “traktör” (< Fr. tracteur), *ırabzon* (I/32-146) “Trabzon (*yer adı*)”, *hızımTcı* (II/63-15) “hizmetçi” (< Ar. خدمت + T +cı), *akıl* (II/77-97) ~ *ağıl* (III/104-57) “akıl” (< Ar. عقل), *masırağ* (III/110-87) “masraf” (< Ar. مصرف), *ğadıro* “kadro” (< İt. quadro) (Demir, 2013: 123), *ğıram* “gram” (7/65) (< Fr. gramme) (Balyemez, 2004: 32).

**-ı- Türemesi:** *pātışah* (I/48-202) “padişah” (< Far. پادشاه), *hazireT* (II/87-4) “hazret” (< Ar. حضرت).

**-i- Türemesi:** *tiligraF* (I/1-62) “telgraf” (< Fr. télégraphe), *ğabir* (I/4-116) “kabir” (< Ar. قبر), *cizire* (I/17-51) “Cizre (*yer adı*)”, *naSireddin* (I/18-96) “Nasrettin Hoca” (< Ar. نصر الدين), *fitire* (I/22-130) “fitre” (< Ar. فطره), *şegil* (I/23-9) “şekil” (< Ar. شكل), *metire* (I/25-30) “metre” (< Fr. mètre), *tiren* (I/28-3) “tren” (< Fr. train), *pılağa* (I/28-21) “plaka” (< İt. placca), *ediraF* (I/28-45) “etraf” (< Ar. اطراف), *pılan* (I/32-40) “plan” (< Fr. plan), *emir* (I/43-5) “emir” (< Ar. امر), *aletirik* (I/50-37) “elektrik” (< Fr. électrique), *medirese* (II/63-63) “medrese” (< Ar. مدرسه), *izin* (II/64-15) “izin” (< Ar. اذن), *filim* (II/91-125) “film” (< Fr. film), *hicired* (II/95-16) “hicret” (< Ar. هجرت), *fikir* (III/104-57) “fikir” (< Ar. فکر), *moderin* “modern” (8/32) (< Fr. moderne) (Kaya, 2004: 33).

**-o- Türemesi:** *poroce* (I/32-43) “proje” (< Fr. projet).

**-ö- Türemesi:** *pörüPlem* (I/32-38) “problem” (< Fr. probleme).

**-u- Türemesi:** *ğonturol* (I/16-19) “kontrol” (< Fr. Fransızca contrôle), *puröblem* (II/69-22) “problem” (< Fr. probleme).



-**ü- Türemesi:** *ömür* (I/8-46) ~ *ómür* (I/37-39) “ömür” (< Ar. عمر), *üçüret* (I/55-21) “ücret” (< Ar. اجرت), *höküim* (II/99-47) “hüküm” (< Ar. حكم).

### 1.3.3. Kelime Sonunda Ünlü Türemesi

-**a Türemesi:** *ğadara* (I/19-50) ~ *ğadana* (II/73-21) “kadar” (< Ar. قدر).

-**e Türemesi:** *hemene* (II/75-9) “hemen” (< Far. همان).

-**i Türemesi:** *hemi* (I/53-11) “hem” (< Far. هم).

## 1.4. Alıntı Kelimelerde Uzun Ünlüler

### 1.4.1. Asli Uzun Ünlüler

Ankara ili ağızlarında, Arapça ve Farsça alıntı kelimelerdeki aslî uzun ünlüler çoğunlukla korunmuştur.

*hâne* (I/1-36) “hane” (< Far. خانه), *tâne* (I/1-75) “tane” (< Far. دانه), *hâki* (I/3-21) “hâki” (< Far. خاکی), *îmân* (I/4-113) “iman” (< Ar. ایمان), *tasdîk* (I/4-114) “tastik” (< Ar. تصدیق), *birâder* (I/5-15) “birader” (< Far. برادر), *sükûnet* (I/8-51) “sükûnet” (< Ar. سکونت), *hûsûsu* (I/8-56) “hususî” (< Ar. حصوصی), *pâdişah* (I/14-11) “padişah” (< Far. پادشاه), *imkân* (I/17-40) “imkan” (< Ar. امکان), *ğıyâvet* (I/18-72) “kıyafet” (< Ar. قیافت), *âdil* (I/34-4) “adil” (< Ar. عادل), *nüfûs* (I/43-15) “nüfus” (< Ar. نفوس), *hâkimlik* (II/57-50) “hakimlik” (< Ar. حاكم), *mevzû* (II/60-3) “mevzu” (< Ar. موضوع), *câhil* (II/60-4) “cahil” (< Ar. جاهل), *hâriç* (II/60-15) “hariç” (< Ar. خارج), *ziyâreT* (II/63-42) “ziyaret” (< Ar. زیارت), *vazife* (II/81-43) “vazife” (< Ar. وظیفه), *sûret* (II/78-18) “suret” (< Ar. صورت), *âdet* (II/73-16) “âdet” (< Ar. عادت), *akrabâ* (II/81-21) “akraba” (< Ar. اقرباء), *vallâhi* (II/82-29) “vallahi” (< Ar. والله), *câmi* (III/100-22) “cami” (< Ar. جامع), *vâsita* (III/100-124) “vasita, araç” (< Ar. واسطه), *misâvir* (III/100-190) “misafir” (< Ar. مسافر), *icâb* (III/106-68) “icap” (< Ar. ایجاب), *barâbar* (III/103-28) “beraber” (< Far. برابر), *idâri* (III/100-110) “idare” (< Ar. اداره).

### 1.4.2. Alıntı Kelimelerde İkincil Uzun Ünlüler

#### 1.4.2.1. Ses Hadiselerinden Doğan İkincil Uzun Ünlüler

Alıntı kelimelerdeki uzun ünlülerin bazıları, bir ses düşmesi ya da ses erimesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

#### Ha /ح/, Hı /خ/, He /ه/ Ünsüzlerinin Eriyip Düşmesiyle:

Arapça ve Farsça alıntı kelimelerde bir ünlü yanında bulunan veya iki ünlü arasında kalan /ح/, /خ/, /ه/ ünsüzlerinin erimesi veya düşmesiyle ikincil uzunluklar ortaya çıkar.

*imtân* (I/1-3) “imtihan” (< Ar. امتحان), *şer* (I/3-35) “şehir” (< Ar. شهر), *tâta* (I/4-93) “tahta” (< Far. تخته), *râmetlig* (I/7-12) “rahmetlik” (< Ar. رحمت), *mâcir* (I/11-21) “muhaçir” (< Ar. مهاجر), *hasdâne* (I/22-88) “hastane” (< Far. خسته خانه), *mâfız* (I/32-188) “muhafız” (< Ar. محافظ), *îtiyar* (I/44-58) “ihtiyar, yaşlı” (< Ar. اختیار), *târîj* (I/46-98) “tarihî” (< Ar. تاریخی), *ğâve* (II/81-41) “kahve” (< Ar. قهوه), *sâtli* (II/82-24) “sıhhatli” (< Ar. صحت), *têlikeli* (II/91-116) “tehlikeli” (< Ar. تهلکه), *mêmeT* (II/99-1) “Mehmet” (< Ar. محمد), *tesbî* (III/100-170) “tesbih” (< Ar. تسبیح), *îtiyat* (III/100-166) “ihtiyat” (< Ar. احتیاط), *lefâ* “levha” (< Ar. لوحه) (Demir, 2013: 96), *müit* “muhit” (< Ar. محیط) (Demir, 2013: 96), *mâcir* “muhaçir” (46/80) (< Ar. مهاجر) (Balyemez, 2004: 15), *mâkeme* “mahkeme” (13/126) (< Ar. محکمه) (Kaya, 2004: 13).

**Ayin /ع/ Sesinin Erimesiyle:**

Arapçada ayın sesinin yanındaki ünlüyle kaynaşıp erimesiyle ikincil uzunluk ortaya çıkar:

*tākib* (I/2-25) “takip” (< Ar. تعقيب), *āza* (I/3-16) “aza, üye” (< Ar. اعضا), *māyene* (I/38-35) “muayene” (< Ar. معاينه), *itikaT* (II/63-69) “itikat” (< Ar. اعتقاد), *tālīm* “talim” (50/20) (< Ar. تعليم) (Balyemez, 2004: 14).

**Gayın /غ/ Ünsüzünün Erimesiyle:**

*māriya* (I/22-138) “mağaraya” (< Ar. مغاره), *bāçeye* (II/59-42) “bahçe” (< Far. باغچه).

**Fe /ف/ Ünsüzünün Düşmesiyle:**

*kōte* (III/105-33) “köfte” (< Far. کفته).

**Kaf /ق/ Ünsüzünün Sızılılaşp Düşmesiyle (/ق/ > ğ > ğ > ø):**

*lāb* (I/11-20) “lakap” (< Ar. لقب), *tāsirat* (I/22-127) “taksirat, kusurlar” (< Ar. تقصيرات), *vāt* (III/100-29) “vakit” (< Ar. وقت).

**Gef /گ/ Ünsüzünün Erimesiyle:**

*ēr* (I/1-14) “eğer” (< Far. اگر), *mērki* “meğerki” (436) (< Far. مگرکه) (Ünbulduk, 2023: 69).

**Vav (و) Ünsüzünün Düşmesiyle:**

*mēlūd* “mevlit” (36/20) (< Ar. ), *iōbe* “tövbe” (14/25) (< Ar. توبه) (Kaya, 2004: 14).

**Ya /ی/ Ünsüzünün Erimesiyle:**

*şī* (I/4-90) “şey” (< Ar. شى), *şikāt* (II/81-28) “şikayet” (< Ar. شکایت).

**Hemze (ء) Sesinin Düşmesiyle:**

*mēmur* (I/28-9) “memur” (< Ar. مأمور), *tēmin* (I/32-68) “temin” (< Ar. تأمين).

Bunların dışında asıllarında ilk hecesindeki ünlü kısa, ikinci hecedeki ünlü uzun olan bazı alıntı kelimelerin tam tersi şekilde Ankara ili ağızlarında ilk hecesinin uzun, ikincisinin kısa söylendiği görülmüştür.

*nāsib* (I/4-115) “nasip” (< Ar. نصيب), *vāzife* (I/22-104) “vazife” (< Ar. وظيفه), *ākika* “akika” (< Ar. عقيقه) (Demir, 2013: 115).

**1.4.2.2. Alıntı Kelimelerde Vurguya Bağlı İkincil Uzun Ünlüler**

Bazı alıntı kelimelerde vurgulu söylenen hecenin ünlüsünde uzama görülebilir.

*hērkes* (I/1-30) “herkes” (< Far. هرکس), *āsgelleri* (I/7-7) “askerleri” (< Ar. عسكر), *hiç* (I/17-41) “hiç” (< Far. هیچ), *hālha* (I/17-73) “halka” (< Ar. حلقة), *āma* (I/17-76) “ama” (< Ar. اما), *āyın* (I/18-54) “aynı” (< Ar. عينى), *mēvlidli* (II/57-9) “mevlitli” (< Ar. مولد), *hāşlık* (II/62-71) “harçlık” (< Ar. خرج).

**1.5. Kısılma**

Ankara ili ağızlarında Arapça ve Farsça alıntı bazı kelimelerde bulunan asli uzun ünlüler, uzunluklarını kaybederek normal süreli ünlülere dönüşmüşlerdir.

*ğurban* (I/1-3) “kurban” (< Ar. قربان), *tabut* (I/3-19) “tabut” (< Ar. تابوت), *meşur* (I/18-6) < meşhur (< Ar. مشهور), *zerhoş* (II/57-34) “sarhoş” (< Far. سرخوش), *dükkan* (I/55-48) “dükkan” (< Ar. دكان), *hayvan* (I/54-17) “hayvan” (< Ar. حيوان), *memnun*

(I/21-54) “memnun” (< Ar. ممنون), *dünya* (I/46-61) “dünya” ( Ar. دنيا), *hökümet* (II/83-6) “hükümet” (< Ar. حکومت), *adetimiz* (II/84-22) “âdetimiz” (< Ar. عادت), *zatan* (II/99-72) “zaten” (< Ar. ذاتاً), *zaman* (III/109-37) “zaman” ( Ar. زمان), *nahiye* “nahiye” (< Ar. ناحیه) (Demir, 2013: 102), *şurup* (< Ar. شروب) (Demir, 2013: 107).

### 1.6. Alıntı Kelimelerde İkiz Ünlüler

Arapça ve Farsça alıntı kelimelerde ayın (ع), ha (ح), vav (و), ya (ى), gef (گ) ünsüzlerinin düşmesi sonucu eşit ve yükselen ikiz ünlüler ortaya çıkar.

*maalle* (I/18-14) “mahalle” (< Ar. محله) *saat* (II/70-41) “saat” (< Ar. ساعة) *saatliydi* (II/82-88) “sıhhatliydi”, (< Ar. صحت), *muafiz* (I/22-8) “muhafız” (< Ar. محافظ), *zireatday* (I/25-35) “ziraatten”, (< Ar. زراعت), *deamlı* (I/25-42) “devamlı” (< Ar. دوام), *seyeatnâme* (I/32-14) “seyehatname” (<Ar. Far. سیاحت نامه), *muabbed* (I/48-211) “muhabbet”, *ileane* (III/101-45) “leğene” (< Far. لگن), *ear* (III/105-26) “eğer”.

### 1.7. Alıntı Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu

#### 1.7.1. Kalınlık-İncelik Uyumuna Giren Alıntı Kelimeler

Ankara ili ağızları, kalınlık-incecik uyumu bakımından ölçünlü dile göre daha ileridedir. Ölçünlü dilde kalınlık-incecik uyumuna girmemiş olan alıntı kelimelerin bir kısmı Ankara ağızlarında kalınlık-incecik uyumuna girmiştir. Bu uyumda daha çok ilerleyici, gerileyici ya da iki yönlü benzeşmelerin etkisi söz konusudur.

*tāta* (I/4-93) “tahta” (< Far. تخته), *ezen* (I/8-57) “ezan” (< Ar. اذان), *zerdeli* (I/22-116) “zerdali” (< Far. زردالو), *duvān* (I/22-120) “divan” (< Ar. ديوان), *üsün* (I/22-136) “Hüseyin” (< Ar. حسين), *barabar* (I/42-3) “beraber” (< Far. برابر), *möbilye* (I/54-31) “mobilya” (< İt. mobilia), *mezer* (II/77-21) “mezar” (< Ar. مزار), *zatan* (II/99-72) “zaten” (< Ar. ذاتاً), *dene* (II/78-30) “tane” (< Far. دانه), *habar* (III/110-24) “haber” (< Ar. خبر), *bāça* (III/106-69) “bahçe” (< Far. باغچه), *ataş* (III/100-126) “ateş” (< Far. آتش), *zaman* (III/109-37) “zaman” ( Ar. زمان), *heber* “haber” (1/13) (< Ar. خبر) (Balyemez, 2004: 21), *faḥır* “fakir” (4/135) (< Ar. فقير) (Demir, 2013: 153; Kaya, 2004: 20), *ğamara* “kamera” (3/47) (< Fr. caméra) (Kaya: 2004: 20), *nışan* “nişan” (30/3) (< Far. نشان) (Kaya, 2004: 21), *veziyet* “vaziyet” (361) (< Ar. وضعیت) (Ünbulduk, 2023: 32).

#### 1.7.2. Kalınlık-İncelik Uyumunun Dışında Kalan Alıntı Kelimeler

Ankara ili ağızlarında büyük çoğunluğu Arapça ve Farsça kökenli olan alıntı kelimeler genellikle kalınlık-incecik uyumunun dışında kalmıştır.

*bāçeye* (II/59-42) “bahçe” (< Far. باغچه), *āsgeller* (I/7-7) “askerler” (< Ar. عسكر), *imtān* (I/1-3) “imtihan” (< Ar. امتحان), *tākib* (I/2-25) “takip” (< Ar. تعقيب), *rāmetlig* (I/7-12) “rahmetlik” (< Ar. رحمت), *mācir* (I/11-21) “muhacir” (< Ar. محاجر), *hasdāne* (I/22-88) “hastane” (< Far. خسته خانه), *tāsirat* (I/22-127) “taksirat, kusurlar” (< Ar. تقصيرات), *vāzife* (I/22-104) “vazife” (< Ar. وظيفة), *mēmür* (I/28-9) “memur” (< Ar. مأمور), *māyene* (I/38-35) “muayene” (< Ar. معاینه), *ḫitیار* (I/44-58) “ihtiyar, yaşlı” (< Ar. اختيار), *tārī* (I/46-98) “tarihi” (< Ar. تاريخي), *makineynen* (I/54-11) “makineyle” (< İt. macchina), *televizon* (I/55-60) “televizyon” (< Fr. télévision), *télēvon* (I/1-67) “telefon” (< Fr. téléphone), *çikolata* (II/59-31) “çikolata” (< İt. cioccolata), *itikaT* (II/63-69) “itikat” (< Ar. اعتقاد), *şikāt* (II/81-28) “şikayet” (< Ar. شکایت), *ğāve* (II/81-41) “kahve” (< Ar. قهوه), *ḫitيات* (III/100-166) “ihtiyat” (< Ar. احتياط), *ēdrav* (I/1-65) “etraf” (< Ar. اتراف), *ēlmāshī* (II/57-24) “elmaslı” (< Ar. الماس), *kētab* (II/62-59) “kitap”

(< Ar. كتاب), *eh̄tiyār* (II/91-26) “ihtiyar” (< Ar. اختيار), *talēbe* (II/61-13) “öğrenci, talebe” (< Ar. طلبه), *cenāze* (II/77-21), *cāmi* (II/77-23) “cami” (< Ar. جامع), *idāre* (II/83-8) “idare” (< Ar. اداره).

### 1.7.3. Alıntı Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumunun Yarım Kılması

Ankara ili ağızlarında, Arapça ve Farsça bazı alıntı kelimelerde benzeşme hadisesi yarım kalmıştır. Bu sebeple söz konusu kelimeler tam olarak kalınlık-incecik uyumuna girmemiştir.

*ábdes* (I/1-52) “abdest” (< Far. ابدست), *sekát* (I/22-130) “zekat” (< Ar. زكات), *mezár* (I/12-24) “mezar” (< Ar. مزار), *barābár* (I/15-66) “beraber” (< Far. برابر), *hacát* (II/57-79) “hacet, ihtiyaç” (< Ar. حاجت), *dáFā* (II/61-20) “defa” (< Ar. دفعه), *verám* (II/82-89) “verem” (< Ar. ورم), *ğaylí* (II/86-75) “gayrı, artık” (< Ar. غیرى), *ibādát* (III/100-32) “ibadet” (< Ar. عبادت), *ásger* (II/57-56) “asker” (< Ar. عسكر), *dik̄kat* (II/81-43) “dik̄kat” (< Ar. دقت), *yānı* (I/18-26) “yani” (< Ar. يعنى), *tāğib* (I/52-132) “takip” (< Ar. تعقيب).

Ankara ili ağızlarında nadiren bir alıntı kelimenin tam uyuma girmiş, yarı uyuma girmiş ve uyum dışı kalmış biçimlerine de rastlanmıştır.

*mezer* (II/77-21) ~ *mezár* (I/12-24) ~ *mezar* (I/11-29) “mezar” (< Ar. مزار), *verem* (I/20-147) ~ *verám* (II/82-89) “verem” (< Ar. ورم).

### 1.8. Alıntı Kelimelerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Ankara ili ağızları düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından ölçünlü dile göre daha ileridedir. Ölçünlü dilde ilk hecesindeki ünlü düz olmasına rağmen takip eden hecede yuvarlak ünlü bulunduğu için uyum dışı kalmış olan kelimelerin pek çoğu Ankara ili ağızlarında düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmiştir. Bazı alıntı kelimelerin de ünlü benzeşmesi sebebiyle düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği görülmüştür.

*istanbul* (I/2-19) “İstanbul”, *davıl* (I/10-19) “davul” (< Ar. طبل), *ğarpız* (I/18-6) “karpuz” (< Far. خربوز), *hamır* (I/20-132) “hamur” (< Ar. خمير), *havız* (I/24-27) “havuz” (< Ar. حوض), *armut* (I/26-20) “armut” (< Far. امرود), *vapır* (II/78-48) “vapur” (< Fr. vapeur), *şarburn* (I/32-105) < Fr. charbon) “şarbon”, *doğdur* ~ *toğdur* ~ *toğtur* (I/38-23), (I/27-56), (II/92-16) “doktor” (< Fr. docteur), *betun* (III/100-93) (<Fr. béton) “beton”, *motur* (III/108-2) “motor” (< Fr. moteur), *müdür* (II/87-49) “müdür” (< Ar. مدير), *münübüs* (II/91-143) “minibüs” (< Fr. mini + İng. bus), *basdın* “baston” (14/17) (< İt. bastone) (Kaya, 2004: 25), *abdulla* “Abdullah” (28/282) (< Ar. عبدالله) (Kaya, 2004: 25).

#### 1.8.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Dışında Kalan Alıntı Kelimeler

Ankara ağızlarındaki alıntı kelimelerin bazıları düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmemiştir.

*tabut* (I/3-19) “tabut” (< Ar. تابوت), *meşur* (I/18-6) “meşhur” (< Ar. مشهور), *memnun* (I/21-54) “memnun” (< Ar. ممنون), *televizyon* (I/55-60) “televizyon” (< Fr. télévision), *télévon* (I/1-67) “telefon” (< Fr. téléphone), *zerhoş* (II/57-34) “sarhoş” (< Far. سرخوش), *çikolata* (II/59-31) “çikolata” (< İt. cioccolata), *limon* (II/60-15) “limon” (< Yun. lemoni), *sikortiya* (II/80-15) “sigortaya” (< İt. sicurta), *teFelüt* (II/89-1) “tevellüt” (< Ar. تولد), *pantul* (II/94-49) “pantolon” (< Fr. pantalon), *salun* (II/99-117) “salon” (< Fr. salon), *hoğümet* (III/100-63) “hükümet” (< Ar. حکومت), *laylun* (III/106-1) “nylon” (< İng. nylon).

## 2. Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları

### 2.1. Alıntı Kelimelerde Ünsüz Uyumunun Bozulması

Ünsüz uyumu, Ankara ili ağızlarında ötümlü ünsüzlerden sonra ötümlü ünsüzlerin gelmesi şeklinde vardır. Ancak ötümsüz ünsüzlerden sonra ötümsüz ünsüzlerin gelmesi şeklindeki ünsüz uyumu, Ankara ili ağızlarında yoktur. Bu sebeple asli biçimlerinde ünsüz uyumu bulunan bazı alıntı kelimelerde, yan yana bulunan iki ötümsüz ünsüzden ikincisinin ötümlüleşmesi sebebiyle ünsüz uyumu bozulmuştur.

*asger* (I/1-25) “asker” (<Ar. عسكر), *hasda* (I/1-84) “hasta” (<Far. خسته), *bosdan* (I/4-19) “bostan” (<Far. بوستان), *Tesdere* (I/4-45) “testere” (<Far. دستره), *Fısdıh* (I/4-48) “fıstık” (<Ar. فستق), *usda* (I/16-14) “usta” (<Far. استاد), *tırāhdör* (I/18-30) “traktör” (<Fr. tracteur), *tahda* (I/52-48) “tahta” (<Far. تخته), *muhdar* (I/53-5) “muhtar” (<Ar. مختار), *teşgîlât* (I/53-10) “teşkilat” (<Ar. تشكيلات), *aşğıya* (I/55-76) “eşkiya” (<Ar. اشقياء), *fısdan* (II/57-23) “fıstan” (<it. fustenella), *musdaFa* (II/61-1) “Mustafa (şahıs adı)” (<Ar. مصطفى), *isdîrât* (II/73-196) “istirahat” (<Ar. استراحت), *doğdur* (II/91-122) “doktor” (<Fr. docteur), *ifdira* (II/99-40) “iftira” (<Ar. افتراء), *pasda* (III/104-6) “pasta” (<İt. pasta), *desdi* (III/108-38) “testi” (<Far. دستی), *hafda* (III/110-25) “hafta” (<Far. هفته).

### 2.2. Alıntı Kelimelerde Ünlü-Ünsüz Uyumuna

Ünlü-ünsüz uyumuna aykırı olan alıntı kelimelerin bazıları Ankara ili ağızlarına henüz uyuma girmemiştir. Bu uyumsuzluğa, alıntı kelimelerde kalın ünlülerle hece kurmasına rağmen ince boğumlanan /d, ğ, k, l, n, t/ ünsüzleri sebep olmaktadır.

*tamam* (I/5-7) “tamam” (<Ar. تمام), *ğavur* (I/13-26) “gâvur” (<Far. گبر), *imkân* (I/17-40) “imkân” (<Ar. امکان), *lâzım* (I/18-2) “lâzım” (<Ar. لازم), *nikah* (I/20-39) “nikâh” (<Ar. نكاح), *hatdâ* (I/25-53) “hatta” (<Ar. حَتَّى), *mânâ* (I/32-149) “mana” (<Ar. معنى), *tedâvi* (I/34-51) “tedavi” (<Ar. تداوى), *ğarargâh* (I/32-67) “karargâh” (<Ar. قرار + Far. گاه) *kâfir* (II/77-88) “kâfir” (<Ar. كافر), *ilâyıĝ* (II/80-52) “lâyık” (<Ar. لایق), *sâit* (II/85-31) “saat” (<Ar. ساعت), *hızmetkâr* (II/91-67) “hizmetkâr” (<Ar. خدمت + Far. کار), *mükâvad* (III/111-77) “mükâfat” (<Ar. مكافات).

### 2.3. Ünsüz Benzeşmesi

#### 2.3.1. Tam Ünsüz Benzeşmesi

##### -hm- > -mm- Benzeşmesi

*memmed* (III/103-48) “Mehmet (şahıs adı)” (<Ar. محمد).

##### -kr- > -kk- Benzeşmesi

*tekkâr* (III/106-2) “tekrar” (<Ar. تکرار).

##### -fv- > -ff- Benzeşmesi

*affet-* (II/71-34) “affetmek” (<Ar. عفو + T et-).

##### -kt- > -dd- Benzeşmesi

*eleddirik* (I/32-126) “elektrik” (<Fr. électrique).

##### ly- > -ll- Benzeşmesi

*fasülle* (I/11-9) ~ *Fasille* (III/101-23) “fasulye” (< Rum. fasulye), *millon* (II/80-78) “milyon” (< Fr. million), *millar* (II/80-78) “milyar” (< Fr. milliard), *sandalle* (II/91-108) “sandalye” (< Ar. صندلية).

**-nş- > -şş- Benzeşmesi**

*işşallah* (I/21-8) “inşallah” (< Ar. ان شاء الله).

**-pķ- > -ķķ- Benzeşmesi**

*şakķa* (I/35-58) “şapka” (< Rus. şa'pka).

**-sc- > -cc- Benzeşmesi**

*meccit* (II/87-34) “mescit” (< Ar. مسجد).

**-şh- > -şş- Benzeşmesi**

*meşşur* (II/97-1) “meşhur” (< Ar. مشهور).

**2.3.2. Yarı Ünsüz Benzeşmesi**

**-nb- > -mb- Benzeşmesi**

Alıntı kelimelerdeki -nb- ünsüz çifti sistemli biçimde yarı benzeşme ile -mb- ünsüz çiftine dönüşür.

*zümbül* (I/4-11) < sünbül (<Far. سنبل), *ısdambıl* (I/18-58), (II/56-3), (III/106-71) “İstanbul”, *cember* (I/45-17), (II/92-8) < çenber (<Far. چنبر), *ambar* (I/52-73), (III/102-24) ~ *hambar* (II/62-7) < anbar (<Far. انبار), *tembel* (II/85-37), (III/103-93) < tenbel (<Far. تنبل).

**-tc- > -Çc- Benzeşmesi**

*haÇce* (I/1-55) “Hatice (şahıs adı)” (< Ar. خديجة).

**2.3.3. Uzak Benzeşme**

Kelime içindeki bir ünsüzün uzakta bulunan başka bir ünsüzü kendisine benzeştirmesine *uzak benzeşme* denir. Uzak benzeşme örnekleri Ankara ili ağızlarında az görülür.

*çencere* (I/19-57), (II/86-65), (III/100-179) “tencere” (< Ar. تنجيره), *nīşannı* (I/53-2) “lisanlı” (< Ar. لسان + T +lı), *laylon* (I/28-63) ~ *laylun* (III/106-1) “nylon” (< Fr. nylon).

**2.4. Aykırılışma**

Aykırılışma, genellikle akıcı /r, l/ gibi ünsüzlerin tekrarıdan kaçınmak için dilin başvurduğu bir yoldur. Ankara ili ağızlarında alıntı kelimelerde aykırılışma örnekleri azdır.

*tandır* (I/4-102), (III/106-27) “tennur” (<Ar. تنور), *meġāt* (I/18-84) “vefat” (<Ar. وفات), *tekral* (I/40-9) “tekrar” (<Ar. تکرار), *misāvīrpervel* (I/42-47) “misafirperver” (<Ar. Far. مسافرپرور), *zērzele* (II/91-82) “zelzele” (<Ar. زلزله), *asdaP* (III/103-89) “esvap” (<Ar. اثواب), *bilāder* “birader” (17/11) (<Far. برادر) (Balyemez, 2004: 51), *mındar* “murdar” (48/53) (< Far. مردار) (Balyemez, 2004: 51), *belber* “berber” (24) (< İt. berbiere) (Ünbulduk, 2023: 58).

## 2.5. Ünsüz Değişmeleri

### 2.5.1. Ötümlüleşme

#### ķ > ğ Değişmesi

##### a) Kelime başında:

Ankara ili ağızlarında alıntı kelimelerdeki bütün ön ses /ķ/ ünsüzleri sistemli bir şekilde ötümlüleşerek /ğ/ olmuştur.

*ğurban* (I/1-3) “kurban” (< Ar. قربان), *ğale* (I/6-37) “kale” (< Ar. قلعه), *ğāve* (I/11-26) “kahve” (< Ar. قهوة), *ğadar* (I/28-89) “kadar” (< Ar. قدر), *ğurs* (II/61-6) “kurs” (< Ar. قرس), *ğonturol* (II/81-31) “kontrol” (< Fr. contrôle), *ğırmızı* (III/105-52) “kırmızı” (< Ar. قرمزی), *ğalem* “kalem” (< Ar. قلم) (Demir, 2013: 101), *ğanser* “kanser” (< Fr. cancer) (Demir, 2013: 145).

##### b) Kelime içinde:

*hağğaT* (I/6-4) “hakikat” (< Ar. حقیقت), *muğaddes* (I/8-47) “mukaddes” (< Ar. مقدس), *zümürdü angā* (I/14-52) “Zümürdüanka” (< Ar. زمرد عنقا), *ısgarpın* (I/35-53) “iskarpın” (< Fr. escarpin) *daĶğa* (II/81-3) “dakika” (< Ar. دقيقة), *itiğat* (II/83-33) “itikat” (< Ar. اعتقاد), *şapğa* (III/100-108) “şapka” (< Rus. шапка), *bangā* (III/102-78) “banka” (< İt. banca).

#### k > g Değişmesi

Bazı alıntı kelimelerde kelime içi /k/ ünsüzü ötümlüleşerek /g/’ye dönüşür.

*şügür* (I/1-44) “şükür” (< Ar. شكر), *asger* (I/6-37) “asker” (< Ar. عسكر), *tegrar* (I/26-6) “tekrar” (< Ar. تکرار), *hızmatger* (II/78-10) “hizmetkâr” (< Ar. خدمت + Far. کار), *şegil* (II/78-74) “şekil” (< Ar. شكل), *işgence* (III/111-222) “işkence” (< Far. شکنجه). *teşgîlât* (I/53-10) “teşkilat” (< Ar. تشکیلات).

#### ç > c Değişmesi

##### a) Kelime başında:

Kelime başında ç > c değişmesi birkaç örnekte görülür.

*cember* (I/45-17) “çember” (< Far. چمبر), *ceresz* (I/47-15) “çerez” (< Far. چرس).

##### b) Kelime içinde ve sonunda:

Sonunda /ç/ ünsüzü bulunan alıntı kelimelere ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde veya ünlüyle başlayan bir kelimeyle ulama gerçekleştiğinde /ç/ ünsüzü ötümlüleşerek /c/’ye dönüşür.

*piricimiz* (II/84-9) “pirincimiz” (< Far. برنج + T + imiz), *genç\_olarakdan* (I/12-24) “genç olarktan”, *piric\_atañ* (I/17-34) “pirinç atarsın”, *hic\_ēsilmez* (II/63-31) “hiç eksilmez”, *oruc\_olur* (II/85-17) “oruç olur”.

#### ç > Ç Değişmesi

ç > c değişmesinin ara merhalesini gösteren bir yarı ötümlüleşme olayıdır. Kelime başında, içinde ve sonunda görülür.

##### a) Kelime başında:

Kelime başında bir örneğine rastlanmıştır.

*Çünkü* (II/58-16) “çünkü” (< Far. چونکه).

**b) Kelime içinde:**

*haÇce* (I/1-57) “Hatice” (< Ar. خديجة), *múhtáÇ* (III/100-76) “muhtaç” (< Ar. محتاج).

**c) Kelime sonunda:**

*hiÇ* (I/43-82) “hiç” (< Far. هیچ).

Ulama yapılan kelimenin son sesindeki /ç/ ünsüzü yarı ötümlü /Ç/ ünsüzüne dönüşebilir.

*hiÇ\_olmadı* (III/107-22) “hiç olmadı”.

**s > z Değişmesi**

**a) Kelime başında:**

Ankara ili ağzlarında alıntı kelimelerde kelime başı s > z değişmesi sistemlidir.

*zümbül* (I/4-11) “sümbül” (< Far. سنبل), *zalatalık* (I/4-100) “salatalık” (< İt. salata + T +lık), *zabah* (I/5-5), (II/86-51), (III/105-14) “sabah” (< Ar. صباح), *zePze* (I/17-7) ~ *zebze* (II/60-17) “sebze” (< Far. سبزه), *zalata* (I/19-5) “salata” (< İt. salata), *zini* (I/19-47), (I/30-22), (II/92-48) “sini” (< Far. سینی), *zaybi* (I/46-79) “sahibi” (< Ar. صاحب + T +i), *zerhoş* (II/57-34) “sarhoş” (< Far. سرخوش), *zede* (II/75-15) “sade” (< far. ساده), *zoba* (II/75-16) “soba” (< Mac. szoba), *zedef* “sedef” (48/60) (< Ar. صدف) (Balyemez, 2004: 44).

**c) Kelime sonunda:**

*iflaz* (I/12-3) “iflas” (< Ar. افلاس), *tēriz* (I/22-69) “terhis” (< Ar. ترخيص), *herkez* (I/24-53) “herkes” (< Far. هرکس), *patetiz* (I/27-65) “patates” (< Rum. pata'tes), *tomatiz* (II/60-17) “domates” (< Rum. doma'tes), *mapuz* “mahpus” (< Ar. محبوس) (Demir, 2013: 103).

**f > v / v̇ Değişmesi**

Alıntı kelimelerde kelime içinde veya ulamalar sırasında genellikle iki ünlü arasında kalan /f/ sesi ötümlüleşerek bazen diş dudak /v/'si", bazen de çift dudak /v̇/'sine dönüşür.

*télēvon* (I/1-67) “telefon”, (< Fr. téléphone), *havta* (I/27-39) “hafta” (< Far. هفته), *şatavatlı* (I/32-76) “şatafatlı” (< Ar. شطافات + T. +lı), *musdava* (I/32-144) “Mustafa (şahıs adı)” (< Ar. مصطفى), *suvra* (I/39-47) “sofra” (< Ar. سفرة), *aravada* (I/40-21) “Arafat'a (yer adı)” (< Ar. عرفات), *sever* (I/41-32) “sefer, kez” (< Ar. سفر), *tarava* (I/44-56), (II/78-61) “tarafa” (< Ar. طرف + T. +a), *havız* (II/92-27) “hafız” (< Ar. حافظ), *misāvir* (I/42-18), (II/59-27), (III/100-190) “misafir” (< Ar. مسافر), *tevtiş* (II/62-83) “teftiş” (< Ar. تفتيش).

Alıntı kelimelerde ulama sebebiyle meydana gelen f > v değişmesi şu örneklerde görülür:

*yusuv\_oca* (I/35-3) “Yusuf Hoca”, *ğarşı tarav\_ēr* (I/11-25) “karşı taraf eğer”, *tāriv\_olmuyuncuḥ* (III/102-15) “tarif olmayınca”, *yusuv\_aleyhisselām* (III/111-152) “Yusuf Aleyhisselam.



**f > F Değişmesi**

f > v değişmesinin ara aşamasını gösteren bir yarı ötümlüleşme olayıdır. Örneklerinin çoğunluğu kelime içinde olmak üzere kelime başında ve sonunda da görülebilir.

**a) Kelime başında:**

*Fısdıh* (I/4-48) “fıstık” (< Ar. فستق), *Falan* (I/5-60) “falan” (< Ar. فلان), *Fırın* (I/33-31) “fırın” (< Rum. furun), *Fenni* (I/35-18) “fenni” (< Ar. فنى), *FāKir* (I/48-121) “fakir” (< Ar. فقير), *el Feneri* (II/90-8) “el feneri” (< T. el + Rum. fener + T +i), *Felşli* (II/94-145) “felçli” (< Ar. فلج + T +li), *Fes* (III/100-151) “fes” (< Ar. فص), *Fasille* (III/101-23) “fasulye” (< Rum. fasu'lye), *Fayda* (III/102-20) “fayda” (< Ar. فائده), *Fazla* (III/103-27) “fazla” (< Ar. فضله).

**b) Kelime içinde:**

*solFaSul* (I/1-35) “Solfasol (yer adı)” (< Ar. ذو الفضل), *seFer* (I/1-67) “sefer” (< Ar. سفر), *eFendi* (I/2-5) “efendi”, *çiFci* (I/15-62) “çiftçi” (< Far. جفت + T +ci), *teleFon* (I/18-11) “telefon” (< Fr. téléphone), *aFat* (I/20-31) “âfet” (< Ar. افت), *misāFir* (I/36-69) “misafir” (< Ar. مسافر), *misdaFā* (II/73-218) “Mustafa (şahıs adı)” (< Ar. مصطفى), *haFda* (II/77-91) “hafta” (< Far. هفتة), *meFāt* (II/83-17) “vefat” (< Ar. وفات), *iFtar* (II/85-18) “iftar” (< Ar. افطار), *şüFör* (II/91-46) “şoför” (< Fr. chauffeur), *suFra* (II/94-44) “sofra” (< Ar. سفرة), *çarşaf* (II/98-89) “çarşaf” (< Far. چادر شب), *vazıFa* (III/100-12) “vazife” (< Ar. وظيفة).

**c) Kelime sonunda:**

*taraf* (I/21-18) “taraf” (< Ar. طرف), *ediraF* (I/28-45) “etraf” (< Ar. اتراف), *tiligraF* (I/1-62) “telgraf” (< Fr. télégraphe), *çiF* (II/94-95) “çift” (< Far. جفت), *zayıF* (III/100-116) “zayıf” (< Ar. ضعيف), *heriF* (III/101-33) “herif” (< Ar. حريف).

Ulama yapılan kelimenin son sesindeki /f/ ünsüzü de bazen yarı ötümlüleşerek /F/ olur.

*aF\_idersin* (I/9-4) “affedersin”, *tevkuF\_iTdi* (II/61-37) “tevkif etti”, *keyF\_üçün* (II/88-34) “keyif için”, *zayıF\_olursa* (III/100-116) “zayıf olursa”, *hoşaf\_olurdü* (III/105-33) “hoşaf olurdu”.

**p > b Değişmesi**

Asli biçimlerinde son sesi /b/ iken Ankara ağızlarında ötümsüzleşerek /p / olan alıntı kelimelerden sonra ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde /p/ ünsüzü ötümlüleşerek asli biçimi olan /b/ ünsüzüne dönüşür.

*dolaba* (I/19-55), (II/84-6) < dolap+a, *sebebi* (I/18-22) < sebep+i, *galıbinan* (I/20-72) < galıp+ıman, *dibinde* (I/16-24) < dip+ine, *cibiñde* (I/31-33) < cip+inde, *sāhibi* (I/32-26) < sāhip+i, *mektebi* (I/32-2) < mektep+i, *ğasaba* (II/87-18) < ğasap+a, *merkebe* (II/82-131) < merkep+e, *mekdubudu* (II/80-58) < mekdup+udu, *ğayıbımışdı* (II/78-37) < ğayıp+ımışdı.

Ulama yapılan bazı alıntı kelimelerde de son seste p > b değişmesi görülür.

*mālub\_olurdu* (I/5-48) “mağlûp olurdu”, *nāsib\_eyle* (I/8-47) “nasip eyle”, *isdob\_iTdi* (I/28-23) “stop etti”, *dolab\_almassa* (II/84-7) “dolap almazsa”, *lāb\_olacaq* (III/109-24) “lakap olacak”.

## 2.5.2. Ötümsüzleşme

### b > p Değişmesi

#### a) Kelime başında:

Bazı alıntı kelimelerde kelime başı /b/ ünsüzü ötümsüzleşerek /p/ olur.

*paḥlā* (I/45-58) “bakla” (< Ar. باقلا), *paca* (I/48-195) “baca” (< Far. باجه), *pisiglet* “bisiklet” (33/1) (< Fr. bicyclette) (Balyemez, 2004: 45), *paṅga* “banka” (4/98) (< İt. banca) (Kaya, 2004: 41), *püsgüü* “bisküvi” (9/32) (< Fr. biscuit) (Yıldırım, 2007: 39).

#### b) Kelime içinde:

*tapla* (I/20-107) “tabla” (< Ar. طبله), *ıprık* (I/43-61) “ibrik” (< Ar. ابريق), *kirpit* (II/65-47) “kibrit” (< Ar. كبريت), *serpes* (II/92-22) “serbest” (< Far. سريست), *ıprām* “İbrahim” (23/16) (< Ar. ابراهيم) (Balyemez, 2004: 45).

#### c) Kelime sonunda:

Alıntı kelimelerde kelime sonunda yer alan /b/ sesi, Ankara ağızlarında genellikle ötümlüleştirek /p/ olur.

*cevap* (I/3-18) “cevap” (< Ar. جواب), *münāsip* (I/11-25) “münasip” (< Ar. مناسب), *kebab* (I/30-15) “kebab” (< Ar. كباب), *lāp* (II/91-15) “lakap” (< Ar. لقب) *ğasap* (II/87-16) “kasap” (< Ar. قصاب), *kitap* (III/103-49) “kitap” (< Ar. كتاب), *tālīp* (III/110-17) “Talip (*şahıs adı*)” (< Ar. طالب), *şurup* “şurup” (< Ar. شروب) (Demir, 2013: 107).

### b > P Değişmesi

b > p değişmesinin ara merhalesini gösteren bir yarı ötümsüzleşme olayıdır. Kelime başında, içinde ve sonunda görülebilir.

#### a) Kelime başında:

*Pārça* (I/2-2) “parça” (< Far. پارچه), *Pazar* (I/32-48), (II/72-38) “pazar” (< Far. بازار).

#### b) Kelime içinde:

*araPca* (I/1-43) “Arapça” (< Ar. عرب + T. +ça), *halīl\_iPrām* (I/8-46) “Halil İbrahim (*şahıs adı*)” (< Ar. خليل ابراهيم), *zePze* (I/17-7) “sebze” (< Far. سبزه), *cePrāyil* (II/78-48) “Cebrail” (< Ar. جبرائيل), *gıPliye* (III/100-136) “kibleye” (< Ar. قبله + T + ye), *gúPre* (III/106-3) “gübre” (< Rum. gübre).

#### c) Kelime sonunda:

*neciP* (I/22-98) “Necip” (*şahıs adı*) (< Ar. نجيب), *asdaP* (III/103-89) “esvap” (< Ar. اثواب).

### c > ç / Ç Değişmesi

Örnekleri fazla olmayan bir ötümsüzleşme olayıdır. Özellikle /n/ ünsüzünün yanındaki /c/ ünsüzünün /ç/ ~ /Ç/ olması dikkat çekicidir.

*meçbur* (I/46-67) “mecbur” (< Ar. مجبور), *peñçere* (I/48-51) “pencere” (< Far. پنجره), *haçettepe* (II/94-147) “Hacettepe” (< Ar. حاجت + T tepe).

**d > t Değişmesi****a) Kelime başında:**

*tāne* (I/1-75) ~ *tene* (I/20-78) “tane” (< Far. دانه), *tomatis* (I/26-21) ~ *tomatiz* (II/60-17) “domates” (< Rum. domates), *teccal* (I/28-63) ~ *teccel* (I/53-27) “deccal” (< Ar. دجال), *toğdur* (II/92-16) “doktor” (< Fr. docteur).

**b) Kelime içinde:**

*pātişah* (I/48-190) “padişah” (< Far. پادشاه).

**c) Kelime sonunda:**

Asıllarında son sesleri /d/’li olan alıntı kelimelerdeki d > t değişmesi ölçünlü dildeki gibidir.

*mürüt* (I/1-12) “mürüt” (< Ar. مرید), *dülbet* (I/4-61) “tülbent” (< Far. دلبند), *musāyıt* (I/12-20) “müsait” (< Ar. مساعد), *hüdüd* (I/21-17) “hudut” (< Ar. حدود), *itiḳat* (II/63-71) “itikat” (< Ar. اعتقاد), *şāhit* (II/78-6) “şahit” (< Ar. شاهد), *yohut* (III/100-98) “yahut” (< Far. ياحود).

**d > T Değişmesi**

d > t değişmesinin ara merhalesini gösteren bir yarı ötümsüzleşme olayıdır. Kelime başında, içinde ve sonunda görülür. Örnekleri azdır.

**a) Kelime başında:**

*Tomatis* (I/22-115) “domates” (< Rum. domates), *Tene* (II/84-32) “tane” (< Far. دانه).

**b) Kelime içinde:**

*pāTişāḡ* (I/14-40) “padişahın” (< Far. پادشاه + T +ın).

**c) Kelime sonunda:**

*veyauT* (II/72-31) “veyahut” (< Ar. + Far. وياحود), *vesāiT* (II/95-25) “vesait” (< Ar. وسائط), *mēmeT* (II/99-58) “Mehmet” (< Ar. محمد).

**v > f Değişmesi**

*lefā* “levha” (< Ar. لوحه) (Demir, 2013: 96), *ğayfe* “kahve” (46/101) (< Ar. قهوه) (Yıldırım, 2007: 39).

**z > s Değişmesi****a) Kelime başında:**

Bir örnekte görülür: *sātin* (I/18-83) ~ *sāten* (II/76-6) “zaten” (< Ar. ذاتن).

**b) Kelime sonunda:**

Ankara ili ağızlarında alıntı kelimelerde z > s değişmesi birkaç örnekte görülür.

*havıs* (I/18-95) “hafız” (< Ar. حافظ), *temmus* (II/61-15) “temmuz” (< Ar. تموز).

**v > f / F Değişmesi**

Bazı alıntı kelimelerdeki /v/ ünsüzü tam veya yarı ötümsüzleşerek f veya F ünsüzlerine dönüşür.

*fişne* (I/4-3), (I/26-20), (I/39-20) ~ *Fişne* (I/25-35) “vişne” (< Bulg. vişna), *ğayfe* (I/17-23) ~ *ğayfe* (II/62-52) “kahve” (< Ar. قهوه), *pilaF* (I/45-25) “pilav” (< Far. پلاو), *cilFi* (II/62-51) “cılve” (< Far. جلوه), *teFelüt* (II/89-1) “tevellüt” (< Ar. تولد).

### 2.5.3. Süreklileşme

#### 2.5.3.1. Sızıcılaşma

##### ķ > ħ Değişmesi

Ankara ili ağızlarında en yaygın görülen sızıcılaşma olayıdır. Alıntı kelimelerdeki /k/ ünsüzünün sızıcılaşarak /ħ/ olması II. ağız grubu hariç neredeyse sistemlidir.

##### a) Kelime içinde:

*oĥul* (I/26-43) “okul” (< Fr. école), *yaĥın* (I/38-22) “yakın” (< Ar. يقين), *saĥarya* (II/65-27) “Sakarya (yer adı)”, *řarĥı* (III/103-44) “şarkı” (< Ar. شرقی), *aĥıl* (III/104-57) “akıl” (< Ar. عقل), *toĥtur* “doktor” (< Fr. docteur) (Demir, 2013: 107).

##### b) Kelime sonunda:

*tabaĥ* (III/105-6) “tabak” (< Ar. طبق).

##### ķ > ğ > ğ Değişmesi

*faġat* (I/11-7) “fakat” (< Ar. فقط), *muġaddes* (I/24-1) “mukaddes” (< Ar. مقدّس), *haġġaT* (III/109-27) “hakikat” (< Ar. حقيقة).

##### c / ç > ř Değişmesi

Bazı alıntı kelimelerde kelime sonunda c / ç ünsüzlerinin sızıcılaşarak /ř/ olması yaygındır.

*hařlıĥ* (I/6-31) “harçlık” (< Ar. خرج + T +lıĥ), *piriş* (I/11-33) “pirinç” (< Far. برنج), *geşler* (I/11-40) “gençler” (< Far. كنج + T +ler), *hiş* (II/59-7) “hiç” (< Far. هیچ), *Felşli* (II/94-145) “felçli” (< Ar. فلج + T +li), *oruş* (III/103-80) “oruç” (< Far. روزه).

##### c > c̣ / j Değişmesi

/c/ ünsüzünün yarı sızıcılaşarak /c̣/; tam sızıcılaşarak /j/ olması Ankara ili ağızlarında seyrek görülen bir değişmedir.

*meċbur* (I/21-17) “mecbur” (< Ar. مجبور), *meċnün* (II/73-77) “mecnun” (< Ar. مجنون), *mejbur* (III/106-38) “mecbur” (< Ar. مجبور).

#### 2.5.3.2. Akıcılaşma

##### g > ŋ Değişmesi

Bir örnekte görülür: *eġer* (I/19-67), (I/21-24), (I/34-60), (I/35-47), (I/46-67), (I/52-18), (II/75-20), (II/84-26), (II/97-11) “eġer” (< Far. اگر).

##### g > y Değişmesi

Farsça alıntı kelimelerde kelime içi /g/ sesi akıcılaşarak /y/ sesine dönüşebilir.

*ciyer* (I/24-31) “ciğer” (< Far. جگر), *diyer* (I/41-24) “diğer” (< Far. دیگر), *leyen* (II/62-35) “leğen” (< Far. لگن).

#### 2.5.3.3. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

##### h > y Değişmesi

*ġayfe* (I/17-23) ~ *gayfe* (II/62-52) “kahve” (< Ar. قهوة), *sāyibi* (II/77-37) “sahibi” (< Ar. صاحب + T +i), *iPrāyim* (II/77-78) “İbrahim” (< Ar. ابراهيم), *cāyillik* (III/107-56) “cahillik” (< Ar. جاهل + T +lik).

**l > r Değişmesi**

*zērzele* (II/91-82) “zelzele” (< Ar. زلزله).

**n > l Değişmesi**

*löbet* (I/16-14) “nöbet” (< Ar. نوبت), *laylon* (I/28-63) ~ *laylun* (III/106-1) “nylon” (< Fr. nylon), *piklik* “piknik” (< Fr. pique-nique) (Demir, 2013: 113).

**n > ŋ Değişmesi**

Bazı alıntı kelimelerdeki /n/ ünsüzünün genellikle yakıştırma (analoji) sebebiyle /ŋ/’ye dönüştüğü görülmektedir.

*iñsan* (II/77-93) “insan” (< Ar. انسان), *dünya* (I/15-28) “dünya” (< Ar. دنيا), *zatten* (III/107-79) “zaten” (< Ar. ذاتن), *zeñgin* “zengin” (< Far. سنگین) (Demir, 2013: 108).

**n > m Değişmesi**

*aferim* “aferin” (< Far. آفرین) (Demir, 2013: 101).

**r > l Değişmesi**

Alıntı kelimelerde kelime başı ve içindeki /r/ ünsüzlerinin /l/ olması yaygındır.

*livad\_ā* (I/3-49) “Rıfat Ağa” (*şahıs adı*)” (< Ar. رفعت + T ağa), *gāli* (I/4-13), (II/75-4), (III/100-186) “gayrı” (< Ar. غير), *selbes* (I/18-95) “serbest” (< Far. سربست), *sūlahi* (I/35-36) “sūrahi” (< Ar. صراحی), *cilit* (I/37-21) “cirit” (< Ar. جريد), *lapor* (I/38-38) “rapor” (< Fr. rapport), *ileşbellik* (II/70-53) “rençberlik”, (< Far. رنچبر + T +lik), *erzulum* (III/107-50) “Erzurum” (*yer adı*).

**s > ş Değişmesi**

*herkeş* (I/17-54), (II/70-8), (III/106-70) “herkes” (< Far. هرکس).

**v > m Değişmesi**

*mefāt* (I/18-84) ~ *meFāt* (II/83-17) “vefat” (< Ar. وفات).

**Ayın /ε/ > /v/ Değişmesi**

*dovā* (I/8-52), (II/66-15) ~ *duvā* (III/103-60) “dua” (< Ar. دعاء).

**2.5.4. Süreksizleşme****j > c Değişmesi**

Alıntı kelimelerde /j/ sesi kurallı olarak /c/ sesine dönüşür.

*bicama* (I/4-58) “pijema” (< Fr. pyjama), *orcinal* (I/9-40) “orijinal” (< Fr. original), *barac* (I/21-2), (II/60-13) “baraj” (< Fr. barrage), *candarma* (I/17-50), (II/78-26), (III/109-28) “jandarma” (< İt. gendarme), *cant* (II/58-23) “jant” (< Fr. jante), *cip* (II/73-26) “cip” (< İng. Jeep).

**h > k / k Değişmesi:** *muḳdar* (I/21-17), (I/52-123), (II/90-11) ~ *muḳdar* (II/59-46) “muhtar” (< Ar. مختار).

**r > k Değişmesi:** *ḡadaḳ* (I/46-75), (II/88-5) “kadar” (< Ar. قدر).

**s > c Değişmesi:** *cāra* (I/43-50) “sigara” (< İsp. cigaro).

**2.5.6. Tekleşme**

Arapça alıntı kelimelerin asli biçimlerinde bulunan ll, mm, rr, ss, vv ve yy ikiz ünsüzleri, Ankara ağızlarında sistemli olarak tekleşir.

*evel* (I/3-37), (II/61-22), (III/102-76) “evvel” (<Ar. *أَوَّل*), *belediye* (I/4-106) “belediye” (<Ar. *بلديّة*), *niyet* (I/4-29) “niyet” (<Ar. *نَيْت*), *asgeriye* (I/17-43) “askeriye” (<Ar. *عسكريّة*), *zātūriye* (I/20-148) “zatürreeye” (<Ar. *ذات الرنه*), *ğuvat* (I/19-63) ~ *ğuvet* (III/102-53) “kuvvet” (<Ar. *قُوْت*), *valā* (I/25-48), (III/107-20) “vallahi (*yemin sözü*)” (<Ar. *والله*), *hamam* (I/38-40) “hamam”, (<Ar. *حمام*), *haḥı* (I/48-187) “hakki” (<Ar. *حق*), *ama* (I/6-21) ~ *eme* (II/76-16) “ama” (<Ar. *اما*), *deyus* (II/70-32) “deyyus” (<Ar. *ديوث*), *gatiyen* (II/78-18) “katiyen” (<Ar. *قطعيًا*), *ğasap* (II/87-16) “kasap” (<Ar. *قصاب*), *meyit* (II/91-114) “meyit” (<Ar. *ميت*), *tiyāriye* (III/100-53) “tayyareye” (<Ar. *طياره*).

### 2.5.7. Ünsüz Düşmesi

#### /d/ Düşmesi

*tevelli* (I/50-2) “tevellüt” (< Ar. *تولد*), *tereddü* (I/54-30) “tereddüt” (< Ar. *تردد*).

#### /f/ Düşmesi

Bünyesinde ft ünsüz çifti bulunan Farsça alıntı kelimelerde bazen /f/ ünsüzü düşer. *çit* (I/35-45), (II/73-167) ~ *cit* (II/82-40) “çift” (<Far. *چفت*), *kōte* (III/105-33) “köfte” (< Far. *كوفته*).

#### /h, ḥ, ħ/ Ünsüzlerinin Düşmesi

Alıntı kelimelerdeki /h, ḥ, ħ/ ünsüzlerinin düşmesi yaygın ve sistemlidir.

*tāta* (I/4-93) “tahta” (<Far. *تخته*), *rāmetlig* (I/7-12) “rahmetlik” (<Ar. *رحمت*), *cepe* (I/22-14) “cephe” (<Ar. *جبهة*), *tēriz* (I/22-69) “terhis” (<Ar. *ترخيص*), *āşap* (I/44-12) “ahşap” (<Far. *اخشاب*), *ūsūn* (I/22-134) ~ *üseyin* (I/52-119) “Hüseyin” (*şahıs adı*) (<Ar. *حسين*), *itiyar* (I/44-58) “ihtiyar” (<Ar. *اختيار*), *her\_aldı* (I/48-127) “her hâlde” (<Ar. *حال*), *bezirāne* (I/53-1) “Bezirhane” (*yer adı*) (< T bezir + Far. *خانه*), *atmış\_āne* (I/55-37) “altmış hane” (< T altmış +Far. *خانه*), *emen\_emen* (II/61-16) “hemen hemen” (<Far. *همان*), *aleyisselam* (II/78-48) “aleyhisselam” (<Ar. *عليه اسلام*), *ğāve* (II/81-41) “kahve” (<Ar. *قهوه*), *tēlikeli* (II/91-116) “tehlikeli” (<Ar. *تهلكه*), *mēmeT* (II/99-1) “Mehmet” (<Ar. *محمد*), *tesbî* (III/100-170) “tesbih” (<Ar. *تسبيح*), *itiyat* (III/100-166) “ihtiyat” (<Ar. *احتياط*).

#### /k/ Düşmesi

Arapçadan alıntı kelimelerdeki kaf (ق) ünsüzü bazen düşer.

*tāsirat* (I/22-127) “taksirat, kusurlar” (< Ar. *تقصيرات*),

Aşağıdaki örnekte (ق) ünsüzü sızıcılaşma evresinden sonra (ق > ğ) düşmüştür: *vāt* (III/100-29) “vakit” (< Ar. *وقت*).

#### /l/ Düşmesi

*asvat* (I/18-10) “asfalt” (< Fr. *asphalte*)

#### /n/ Düşmesi

Arapça ve Farsça ve bazı Batı kökenli alıntı kelimelerdeki nc, nç, nk, ns vb. ünsüz çiftlerinden /n/ ünsüzü genellikle düşer.

*ireşber* (I/2-10) “rençper” (< Far. *رنجبر*), *geş* (I/4-58), (II/57-5), (III/107-71) “genç” (< Far. *کنج*), *cis* (I/52-30) “cins” (< Ar. *جنس*), *piriş* (I/11-33) ~ *piric* (I/17-34), (II/84-5) “pirinç” (< Far. *برنج*), *isan* (II/63-75) “insan” (< Ar. *انسان*), *ğaraFil* (II/92-46) “karanfil” (< Ar. *قرنفل*), *tasiyon* “tansiyon” (< Fr. *tension*) (Demir, 2013: 121).

**/t/ Düşmesi**

Alıntı kelimelerde ft, st ünsüz çiftlerindeki /t/ ünsüzü genellikle düşer.

*çif* (I/11-14), (I/33-13) ~ *çiF* (II/94-95) “çift (<Far. جفت), *dos* (I/11-43) “dost (<Far. دوست), *çifçi* (I/12-3) “çiftçi” (<Far. دوست + T +ci), *abdes* (I/17-25) “abdest (<Far. ابدست), *selbes* (I/18-95) “serbest (<Far. سربست), *artis* (I/32-189) “artist (<Fr. artiste), *dürüs* (I/41-15) “dürüst” (<Far. درست), *ePTes* (II/64-16) “abdest (<Far. ابدست).

**/v/ Düşmesi**

/v/ düşmesi bir alıntı kelimedede görülmüştür.

*töbe* (I/28-19) ~ *töbe* (II/88-43) “tövbe” (<Ar. توبه).

**Aydın (ع) Sesinin Düşmesi**

Arapça alıntı kelimelerdeki ayın (ع) sesleri sistemli olarak düşer.

*tākib* (I/2-25) “takip” (< Ar. تعقيب), *āza* (I/3-16) “aza, üye” (< Ar. اعضا), *itikaT* (II/63-69) “itikat” (< Ar. اعتقاد), *mālīm* (II/75-40) “malum” (< Ar. معلوم).

**Hemze (ء) Sesinin Düşmesi**

Arapça alıntı kelimelerdeki hemze kurallı olarak düşer ve kendisinden önceki ünlüde telafi uzunluğu ortaya çıkar.

*mēmūr* (I/28-9) “memur” (< Ar. مأمور), *tēmin* (I/32-68) “temin” (<Ar. تأمين).

**2.5.8. Ünsüz Türemesi****2.5.8.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi**

Ankara ili ağızlarında alıntı kelime başlarında yalnızca /h/ ve /y/ ünsüzlerinin türediği görülmüştür.

**/h/ Türemesi**

*hambar* (II/62-7), (II/94-113) “ambar” (< Far. انبار), *hataş* (II/87-40) “ateş” (< Far. آتش), *hasā* (II/87-28) “asa” (< Ar. عصا), *hanteb* (II/94-86) “Antep (yer adı: Gaziantep)”.

**/y/ Türemesi**

*yilēn* (I/4-93) “leğen” (< Far. لگن), *yesir* (I/43-29) ~ *yisir* (I/43-29) “esir” (< Ar. ائير).

**2.5.8.2. Kelime İçinde Ünsüz Türemesi****/h/ Türemesi**

*sahāt* (I/4-7) < saat.

**/y/ Türemesi**

Ankara ili ağızlarında Arapça alıntı kelimelerde yan yana bulunan ve seslerinden birisi ayın (ع) veya hemze (ء) olan çift ünlülerin arasında da kurallı olarak boşluk doldurucu /y/ ünsüzü türer.

*cāyiz* (I/18-94) < caiz (< Ar. جائز), *dayre* (I/23-7) < daire (< Ar. دائره), *mayış* (I/26-18) < maaş (< Ar. معاش), *mūsāyit* (I/36-64) < müsait (< Ar. مساعد), *ayid* (I/36-66) “ait” (< Ar. عائد), *ayile* (I/38-10) ~ *ayle* (I/52-65) ~ *āyile* (II/91-67) < aile (< Ar. عائلة), *zirāyi* (I/32-110) ziraî (< Ar. زراعی), *cePrāyil* (II/78-48) < cebrail (< Ar. جبرائيل), miyva “meyve” (< Far. ميوه) (Demir, 2013: 99).

### 2.5.8.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi

#### /n/ türemesi

Farsça kökenli *ki* (کى) bağlacından sonra ve Arapça kökenli “gayrı” kelimesinden sonra /n/ ünsüzünün türediği görülmüştür.

*diyo kun* (I/24-27) “diyor ki”, *gālin* (I/38-28) “gayrı”, *gelmiş gin* (II/82-14) “gelmiş ki”, *ney kin* (II/82-152) “ney ki”, *iyi kin* (II/88-53) “iyi ki”.

### 2.5.9. Ünsüz Göçüşmesi

#### 2.5.9.1. Yakın göçüşme

-br- > -rb- : *kirbid* (I/35-29) “kibrit” (< Ar. كبريت).

-kr- > -rḡ- : *arḡāba* (III/101-50) “akraba” (< Ar. اقربا).

-lv- > -vl- : *hevle* (II/58-37) ~ *havla* (II/92-40) “helva” (< Ar. حلوى), *şavlar* (II/94-54) “şalvar” (< Far. شلوار).

-mh- > -hm- : *zahmeri* (II/82-31) “zemheri” (< Ar. زمهرير).

-ml- > -lm- : *melmeket* (I/48-157) “memleket” (< Ar. مملكة).

-mn- > -nm- : *menmun* (II/90-12) “memnun” (< Ar. ممنون).

-rv- > -vr- : *kevran* (I/27-22) “kervan” (< Far. کاربان).

-ry- > -yr- : *ceyran* (I/2-16) “cereyan” (< Ar. جريان), *meyrem* (II/85-9) “Meryem” (< Ar. مريم).

-vs- > -sv- : *tasviye* (I/38-40) “tavsiye” (< Ar. توصيه).

#### 2.5.9.1. Uzak Göçüşme

l-z > z-l : *zellet* (I/39-87) “lezzet” (< Ar. لذت).

### 2.5.10. Hece Kaynaşması

Ankara ili ağızlarında alıntı kelimelerdeki hece kaynaşması olayı, aşınmaya ve düşmeye elverişli olan ğ (< g, ğ, k), h, ḡ, ḡ, v, y ünsüzlerinin yanlarındaki ünlülerle birlikte düşerek kelime içindeki hece sayılarını azaltmalarıyla gerçekleşmektedir. Ünlü uzunlukları da genellikle hece kaynaşması sonucu oluşur.

*imtān* (I/1-3) “imtihan” (< Ar. امتحان), *ēr* (I/1-14) “eğer” (< Far. اگر), *lāb* (I/11-20) “lakap” (< Ar. لقب), *mācir* (I/11-21) “muhacir” (< Ar. مهاجر), *hasdāne* (I/22-88) “hastane” (< Far. خسته خانه), *māfız* (I/32-188) “muhafız” (< Ar. محافظ), *māyene* (I/38-35) “muayene” (< Ar. معاینه), *şikāt* (II/81-28) < şikayet (< Ar. شكایت), *sātli* (II/82-24) “sıhhatli” (< Ar. صحت), *nesāt* “nasihat” (< Ar. نصيحت) (Demir, 2013: 102), *tōm* “tohum” (< Far. تخم) (Demir, 2013: 105).

### 2.5.11. Hece Türemesi

#### -ø > -ne Türemesi

Farsça kökenli *ki* (کى) bağlacından sonra bazen -ne hecesi türeyebilir.

*dimiş kine* (I/1-9) “demiş ki”, *didi kine* (I/27-28) “dedi ki”, *dimesdik kine* (I/33-25) “demezdik ki”.



## SONUÇ

Bu çalışmada, Ankara ili ağızlarındaki alıntı kelimeler ses olayları bakımından incelenmiştir. İnceleme sonucunda, Ankara ili ağızlarındaki alıntı kelimelerin bir kısmının asıl biçimlerini koruduğu, büyük bir çoğunluğunun ise fonetik değişikliklere uğradığı tespit edilmiştir. Alıntı kelimelerdeki fonetik değişikliklerde benzeşmeler, en az çaba yasası gibi genel eğilimlerin yanı sıra bu kelimeleri Türkiye Türkçesinin ses yapısına uygun hâle getirme ilkesi de etkili olmuştur. Ankara ili ağızlarında kullanılan alıntı kelimelerde gerçekleşen tipik ses olayları şu şekilde özetlenebilir:

1. Ankara ili ağızları, kalınlık-incelik uyumu bakımından ölçünlü dile göre daha ileridedir. Ölçünlü dilde kalınlık-incelik uyumuna girmemiş olan alıntı kelimelerin bir kısmı Ankara ağızlarında kalınlık-incelik uyumuna girmiştir. Bu uyumda daha çok ilerleyici, gerileyici ya da iki yönlü benzeşmelerin etkisi söz konusudur.

*tāta* (I/4-93) “tahta” (< Far. تحتہ, *ezen* (I/8-57) “ezan” (< Ar. اذان), *zerdeli* (I/22-116) “zerdali” (< Far. زردالو), *duvān* (I/22-120) “divan” (< Ar. ديوان), *üsün* (I/22-136) “Hüseyin” (< Ar. حسين), *barabar* (I/42-3) “beraber” (< Far. برابر), *möbilye* (I/54-31) “mobilya” (< İt. mobilia), *mezer* (II/77-21) “mezar” (< Ar. مزار), *zatan* (II/99-72) “zaten” (< Ar. ذاتاً), *dene* (II/78-30) “tane” (< Far. دانه), *habar* (III/110-24) “haber” (< Ar. خبر), *bāça* (III/106-69) “bahçe” (< Far. باغچه), *ataş* (III/100-126) “ateş” (< Far. آتش), *zaman* (III/109-37) “zaman” (< Ar. زمان).

2. Ankara ili ağızları düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından da ölçünlü dile göre daha ileridedir. Ölçünlü dilde ilk hecesindeki ünlü düz olmasına rağmen takip eden hecede yuvarlak ünlü bulunduğu için uyum dışı kalmış olan kelimelerin pek çoğu Ankara ili ağızlarında düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmiştir. Bazı alıntı kelimelerin de ünlü benzeşmesi sebebiyle düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği görülmüştür.

*istanbul* (I/2-19) “İstanbul”, *davıl* (I/10-19) “davul” (< Ar. طبل), *ğarpız* (I/18-6) “karpuz” (< Far. خربوز), *hamır* (I/20-132) “hamur” (< Ar. خمير), *havız* (I/24-27) “havuz” (< Ar. حوض), *armut* (I/26-20) “armut” (< Far. امرود), *vapır* (II/78-48) “vapur” (< Fr. vapeur), *şarburn* (I/32-105) < Fr. charbon) “şarbon”, *doğdur* ~ *toğdur* ~ *toğtur* (I/38-23), (I/27-56), (II/92-16) “doktor” (< Fr. docteur), *motur* (III/108-2) “motor” (< Fr. moteur), *müdür* (II/87-49) “müdür” (< Ar. مدير), *minübüs* (II/91-143) “minibüs” (< Fr. mini + İng. bus).

3. Ankara ili ağızlarında genellikle /l/ ve /r/ ünsüzleri ile başlayan alıntı kelimelerde kelime başı ünlü türemesi yaygın ve karakteristiktir.

*ıramazan* (I/45-61) “Ramazan” (< Ar. رمضان), *ırāmetlik* (I/50-3) “rahmetlik” (< Ar. رحمت + T+lik), *ırum* (II/62-21) “Rum” (< Ar. روم), *ireşber* (I/2-10) ~ *ireçber* (I/25-1) ~ *ileşber* (II/64-28) “rençber” (< Far. رنچبر), *isdob* (I/28-23) “stop” (< Fr. stop), *ilēn* (I/30-1) ~ *ilān* (III/106-27) “leğen” (< Far. لکن), *ireçel* (II/87-3) “reçel” (< Far. رچال), *urusya* (I/22-94) “Rusya”, *urum* (II/83-12) “Rum” (< Ar. روم) vb.

4. Türkçede kelime başında çift ünsüz bulunmaz, hece sonlarında ise belli ünsüz çiftleri bulunabilir. Bu kurallara uymayan alıntı kelimelerde söz konusu ünsüz çiftleri arasında genellikle /i, i, u, ü/ olmak üzere dar ünlülerin türemesi sistemlidir.

*şehar* (I/4-90) “şehir” (< Ar. شهر), *ğıral* (I/7-8) “kral” (< Sırp. kral), *turağdör* (I/18-28) “traktör” (< Fr. tracteur), *ağıl* (II/77-97) ~ *ağıl* (III/104-57) “akıl” (< Ar. عقل),

*masıraf* (III/110-87) “masraf” (< Ar. مصرف), *hazireT* (II/87-4) “hazret” (< Ar. حضرت), *gibir* (I/4-116) “kibir” (< Ar. قبر), *cizire* (I/17-51) “Cizre (yer adı)”, *naSireddin* (I/18-96) “Nasrettin Hoca” (< Ar. نصر الدين), *fitire* (I/22-130) “fitre” (< Ar. فطره), *şegil* (I/23-9) “şekil” (< Ar. شكل), *metire* (I/25-30) “metre” (< Fr. mètre) vb.

5. Ankara ili ağızlarında ötümsüz ünsüzlerden sonra ötümsüz ünsüzlerin gelmesi şeklindeki ünsüz uyumu olmadığı için aslı biçimlerinde ünsüz uyumu bulunan alıntı kelimelerde, yan yana bulunan iki ötümsüz ünsüzden ikincisinin ötümlüleşmesi sonucunda ünsüz uyumunun bozulması sistemlidir.

*asger* (I/1-25) “asker” (< Ar. عسكر), *hasda* (I/1-84) “hasta” (< Far. خسته), *bosdan* (I/4-19) “bostan” (< Far. بوستان), *Tesdere* (I/4-45) “testere” (< Far. دستره), *Fısdıh* (I/4-48) “fıstık” (< Ar. فستق), *usda* (I/16-14) “usta” (< Far. استاد), *tırahdör* (I/18-30) “traktör” (< Fr. tracteur), *tahda* (I/52-48) “tahta” (< Far. تخته), *muhtar* (I/53-5) “muhtar” (< Ar. مختار) vb.

6. Ankara ili ağızlarında alıntı kelimelerdeki bütün kelime başı /ğ/ ünsüzleri sistemli bir şekilde ötümlüleşerek /g/ olmuştur.

*ğurban* (I/1-3) “kurban” (< Ar. قربان), *gale* (I/6-37) “kale” (< Ar. قلعه), *gāve* (I/11-26) “kahve” (< Ar. قهوه), *ğadar* (I/28-89) “kadar” (< Ar. قدر), *ğurs* (II/61-6) “kurs” (< Ar. قوس), *ğonturol* (II/81-31) “kontrol” (< Fr. contrôle), *ğırmızı* (III/105-52) “kırmızı” (< Ar. قرمزی).

7. Ankara ili ağızlarında alıntı kelimelerde kelime başı s > z değişmesi sistemlidir.

*zümbül* (I/4-11) “sümbül” (< Far. سنبل), *zalatalık* (I/4-100) “salatalık” (< İt. salata + T +lık), *zabah* (I/5-5), (II/86-51), (III/105-14) “sabah” (< Ar. صباح), *zePze* (I/17-7) ~ *zebze* (II/60-17) “sebze” (< Far. سبزه), *zalata* (I/19-5) “salata” (< İt. salata), *zini* (I/19-47),

8. Ankara ili ağızlarında alıntı kelimelerde /k/ ünsüzünün sızıcılaşarak /h/ olması II. ağız grubu hariç neredeyse sistemlidir.

*oğul* (I/26-43) “okul” (< Fr. école), *yağın* (I/38-22) “yakın” (< Ar. يقين), *şaharya* (II/65-27) “Sakarya (yer adı)”, *şarhı* (III/103-44) “şarkı” (< Ar. شرفی), *ağul* (III/104-57) “akıl” (< Ar. عقل), *tabağ* (III/105-6) “tabak” (< Ar. طبق).

9. Bazı alıntı kelimelerde kelime sonunda c / ç ünsüzlerinin sızıcılaşarak /ş/ olması yaygındır.

*haşlıh* (I/6-31) “harçlık” < Ar. خرج + T +lıh), *piriş* (I/11-33) “pirinç” (< Far. برنج), *geşler* (I/11-40) “gençler” (< Far. كنج + T +ler), *hiş* (II/59-7) “hiç” (< Far. هيج), *Felşli* (II/94-145) “felçli” (< Ar. فلج + T +li), *oruş* (III/103-80) “oruç” (< Far. روزه).

10. Alıntı kelimelerde /j/ sesi kurallı olarak /c/ sesine dönüşür.

*bicama* (I/4-58) “pijema” (< Fr. pyjama), *orcinal* (I/9-40) “orijinal” (< Fr. original), *barac* (I/21-2), (II/60-13) “baraç” (< Fr. barrage), *candarma* (I/17-50), (II/78-26), (III/109-28) “jandarma” (< İt. gendarme), *cant* (II/58-23) “jant” (< Fr. jante), *cip* (II/73-26) “cip” (< İng. Jeep).

11. Arapça alıntı kelimelerin aslı biçimlerinde bulunan ikiz ünsüzler, Ankara ağızlarında sistemli olarak tekleşir.

*evel* (I/3-37), (II/61-22), (III/102-76) “evvel” (< Ar. أوّل), *belediye* (I/4-106) “belediye” (< Ar. بلدية), *niyit* (I/4-29) “niyet” (< Ar. نية), *aşgeriye* (I/17-43) “askeriye”

(<Ar. عسكرِيه, *zātūriye* (I/20-148) “zatürreeye” (<Ar. ذات الرنه, *ğuvat* (I/19-63) ~ *ğuvet* (III/102-53) “kuvvet” (<Ar. قُوت, *valā* (I/25-48), (III/107-20) “vallahı (*yemin sözü*)” (<Ar. والله).

**12.** Alıntı kelimelerdeki /h, ħ, ħ/ ünsüzlerinin düşmesi yaygın ve sistemlidir.

*tāta* (I/4-93) “tahta” (<Far. تخته, *rāmetlig* (I/7-12) “rahmetlik” (<Ar. رحمت, *cepe* (I/22-14) “cephe” (<Ar. جبهه, *tēriz* (I/22-69) “terhis” (<Ar. ترخيص, *āşap* (I/44-12) “ahşap” (<Far. اخشاب).

**13.** Alıntı kelimelerdeki -nb- ünsüz çifti sistemli biçimde boğumlanma noktası bakımından benzeşme ile -mb- ünsüz çiftine dönüşür.

*zūmbül* (I/4-11) < sūnbül (<Far. سنبل, *ısdambıl* (I/18-58), (II/56-3), (III/106-71) “İstanbul”, *cember* (I/45-17), (II/92-8) < çenber (<Far. چنبر, *ambar* (I/52-73), (III/102-24) ~ *hambar* (II/62-7) < anbar (<Far. انبار, *tembel* (II/85-37), (III/103-93) < tenbel (<Far. تنبل).

### Kısaltmalar

Ar.	: Arapça
Bulg.	: Bulgarca
bk.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
haz.	: Hazırlayan
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
Mac.	: Macarca
Rum.	: Rumca
Rus.	: Rusça
Sırp.	: Sırpça
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
vd.	: Ve diğerleri
Yun.	: Yunanca

### Kaynaklar

- Akca, H. (2012). *Ankara İli Ağızları*. Ankara: TKAE.
- Ay, A. (2017). Afyonkarahisar Ağzındaki Arapça Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2(2), 1- 20.
- Ay, A. (2018). *Türkiye Türkçesinin Batı Grubu Ağızlarındaki Arapça Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balyemez, S. (2004). *Ankara Evren İlçesi Ağzı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İpek, B. (1997). *Anadolu Ağızlarında Yabancı Kelimeler -Fonetik İnceleme-*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi.
- İpek, B. (2009). Alıntı Sözcüklerde Ses Değişmeleri ve Elâzığ İli Ağızları Örneği. *Turkish Studies*, 4(8), 1558-1573.
- Demir, N. (2013). *Ankara Örneğinde Ağızların Belgelemesi*. Ankara: TDK.
- Demir, N. Aslan Demir, S. Yılmaz, E. Erdem, M. (2018). *Türkçe Biçim Bilgisi*. H. Pilancı (ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Demirci, K. (2017). *Türkoloji İçin Dilbilim*. Ankara: Anı.

- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*. (Yayına Haz.: A. S. Güneyçal). Ankara: Aydın Kitabevi.
- Eker, S. (2005). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker.
- Güven, Ö. (2023). Sivas Ağzındaki Arapça Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları. 9. *Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 559-581) içinde. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- İmer K., Kocaman A., Özsoy A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Johanson, L. (2007). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. (Çev. Nurettin Demir). Ankara: TDK.
- Karaağaç, G. (2009). *Dil Tarih ve İnsan*. İstanbul: Kesit.
- Kaya, F. (2004). *Bala İlçesi Ağzı*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Z. (2017). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Küçük, M. (2013). Anadolu Ağzlarındaki Doğu Kökenli Sözcüklerin Ses Bilgisi Açısından Görünümleri -Ünsüzler-. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 20, 2 (2013) 39-78.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. (Haz. Şükrü Halûk Akalın vd. 11. Baskı). Ankara: TDK.
- Tosun, İ. (2018). Tekirdağ Merkez İlçe Ağzında Alıntı Kelimeler. *Diyalektolog*. 9 (19), 13-17.
- Ünbulduk, S. (2023). *Ankara – Kızılcahamam Ağzı (İnceleme – Metinler – Sözlük)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yayla, Y. (2020). Giresun ve Yöresi Ağzlarındaki Bazı Farsça Alıntı Kelimeler. *Karadeniz Araştırmaları*. XVII/67: 737-751.
- Yıldırım, M. (2007). *Ankara Beypazarı İlçesi Ağzı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, E. (2014). *Temel Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi.